

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Programmet för **P**ersonal- och arbetslivsfrågor

Lärcenter som resurs i kommunal vuxenutbildning - en strategi för livslångt lärande?

Författare: Maria Gillberg, 800814

Handledare: Karin L Wass

Fördjupningsarbete 10 poäng

Mölndal: VT-2004

Sammanfattning

Arbetets art: Fördjupningsarbete 10 poäng, Programmet för personal- och arbetslivsfrågor

Titel: Lärcenter som resurs i kommunal vuxenutbildning – en strategi för livslångt lärande?

Författare: Maria Gillberg

Handledare: Karin L. Wass

Datum: 3 Juni 2004

Bakgrund:

Det senaste decenniet har begreppet livslångt lärande fått stort utrymme både i den svenska och den internationella utbildningsdebatten. Vuxenutbildningen har genomgått en reform och utveckling. I Mölndals kommun har en stor satsning gjorts på ett vägledningscenter och ett lärcenter tack vare statliga bidragsmedel.

Syfte:

På uppdrag av Vuxenutbildning Mölndal har jag studerat denna satsning på ett lärcenter. Jag ville få en bild av hur lärcentret användes av de studerande och undersöka hur lärcentret i Mölndals kommun kan fungera som en resurs i vuxnas lärande. Jag ville också se om ett lärcenter på något sätt kan bidra till att uppfylla de mål som utformats för vuxenutbildningen av bland andra EU, OECD och den svenska regeringen.

Metod:

Med hjälp av kvalitativa intervjuer med åtta studerande och två lärare, samt upprepade besök på lärcentret i Mölndal har jag försökt att få en bild av hur de studerande använder lärcentret och på vilka sätt det kan fungera som en resurs för vuxna i deras utbildning.

Resultat:

Resultaten av studien visade att de studerande använder lärcentret i många olika syften. De träffar lärare och handledare och de träffar sina studiekamrater för att få information eller för att studera tillsammans. De får tillgång till information och fakta på ett smidigt sätt, samt att de får någonstans att sitta och koncentrera sig. Lärcentret fungerar som en avlastning i en för övrigt stressig studiesituation och det kan på många sätt bidra till livslångt lärande. Bland annat har flexibiliteten i utbildningen ökat och tillgången till lärarna gör att de studerande kan få hjälp och stöd i sin strävan mot målen, som ofta innefattar vidare utbildning. Det finns också fortfarande vissa delar i vuxenutbildningen som fungerar som hinder för det flexibla lärandet. Dessa är bland annat att kurserna i sig är utformade enligt en läroplan med fasta kunskapsmål.

Nyckelbegrepp:

Kommunal vuxenutbildning

Lärcenter

Vuxenstudier

Livslångt lärande

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Karin L Wass för all hjälp med denna rapport. Tack för mycket konstruktiv och framför allt snabb kritik på min text. Dina tips och råd har varit ovärderliga både när jag kört fast och saknat inspiration men också i de stunder då inspirationen faktiskt funnits. Tack också för lånet av litteratur.

Jag vill också tacka Bo-Göran Dahlberg, rektor på Vuxenutbildning Mölndal för att ha fått möjlighet att göra denna rapport där. Jag har haft stor frihet att utforma studien efter mina förutsättningar och jag har fått god hjälp med fakta och uppgifter om verksamheten och satsningen på lärcentret. Ett tack också till övrig personal på Vuxenutbildning Mölndal för ett trevligt bemötande.

Ett stort tack också till de lärare och studerande vid Komvux Mölndal som ställt upp på intervjuer för att denna rapport skulle kunna bli möjlig.

Sist men inte minst vill jag tacka mina klasskamrater och lärare från pedagogen som uppmuntrat och stöttat mig när jag tvivlat.

Innehåll

1. INLEDNING	6
1.1 DISPOSITION AV RAPPORTEN	6
2. BAKGRUND	7
2.1 DEN KOMMUNALA VUXENUTBILDNINGENS HISTORIA	7
2.2 LIVSLÅNGT LÄRANDE	9
Målen	9
Strategierna.....	10
Begreppet	11
2.3 VUXENUTBILDNING MÖLNDAL	12
Lärcentret.....	13
3. PROBLEMFORMULERING SYFTE OCH MÅL.....	14
4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	15
4.1 ANDRAGOGISKA IDEAL IDAG	15
4.2 KNOWLES OCH ANDRAGOGIKEN.....	15
4.3 DEWEY OCH PROGRESSIVISMEN	17
Kommentar.....	18
5. TIDIGARE FORSKNING	19
5.1 HANDEDNING I SJÄLVSTUDIER	19
5.2 ERFARENHETERNAS BETYDELSE	19
5.3 SÄRDRAG HOS VUXENSTUDERANDE.....	20
5.4 VUXENPEDAGOGISKA IDEAL I KOMVUX.....	20
5.5 DELTAGARNAS UPPELVELSER	21
Arbetslösa i vuxenutbildning.....	21
Kunskapslyftet	21
Kommentar.....	22
6. METOD	22
6.1 KVANTITATIVA OCH KVALITATIVA METODER	22
6.2 KVALITATIVA INTERVJUER SOM METOD.....	23
6.3 "STUDIEBESÖK" OCH ETNOGRAFISK METOD.....	24
6.4 URVAL OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	24
Intervjuerna.....	24
Resultatet och analysen.....	25
6.5 TILLFÖRLITLIGHET	26
7. RESULTAT	27
7.1 RESULTAT FRÅN STUDIEBESÖKEN	27
Lokalerna	27
Aktivitet	28
7.2 DE STUDERANDES BESKRIVNINGAR	29
Lärcentret och den allmänna studiesituationen	29
Personlig drivkraft och motivation	29
Koncentration och rutiner.....	31
Tillgång till lärare.....	31
Tillgång till studiekamrater.....	33
Eget ansvar/självstyrt lärande	33
Erfarenheternas betydelse.....	34
Samlad plats för information och fakta.....	35
Tillgång till lokaler och utrustning	36
7.3 LÄRARNAS BESKRIVNINGAR	37
Handledande funktion	37
De studerandes motivation och ansvar	37
Flexibilitet i studierna.....	38
Problem med det flexibla lärandet.....	38

<i>Lärcentret som social mötesplats</i>	39
<i>Tillgänglighet</i>	39
8. ANALYS OCH SLUTSATSER	39
<i>Hur används lärcentret av de studerande?</i>	40
<i>Kan lärcentret bidra till flexibilitet i utbildningen, och i så fall på vilka sätt?</i>	41
<i>Är lärandet inom vuxenutbildningen individuellt anpassat och i så fall på vilka sätt?</i>	42
<i>Om och i så fall hur kan lärcentret bidra till att tillgodose de studerandes behov av utbildning och utveckling?</i>	43
<i>Vad upplevs positivt respektive negativt med lärcentret?</i>	44
9. DISKUSSION	45
<i>Policydokumenten och idelaen</i>	45
<i>Kritik mot Komvux</i>	46
<i>Livslångt lärande?</i>	46
<i>Förutsättningar</i>	47
<i>Undersökningen i relation till programmet för personal- och arbetslivsfrågor</i>	48
<i>Rapportens användning</i>	48
REFERENSER	49
BILAGOR	52
<i>Bilaga 1. Intervjuguide studerande</i>	52
<i>Bilaga 2. Intervjuguide lärare</i>	54
<i>Bilaga 3. Nitus kvalitetskrav för lärcenter</i>	56

1. Inledning

Ett begrepp som fått mycket uppmärksamhet de senaste åren inom både utbildnings- och samhällspolitik är *livslångt lärande*. Både svenska och internationella organisationer har medverkat till detta begrepps genomslag och flera strategier har utvecklats för att det livslånga lärandet ska bli verklighet för Sveriges och Europas folk. Detta har bland annat inneburit flera omfattande satsningar inom utbildningen för vuxna, för att alla ska ha möjlighet att delta i utbildning och kompetensutveckling genom hela livet. Den svenska vuxenutbildningen har sedan 1997 genomgått en kraftig omstrukturering med bland annat målet att utveckla och förbättra möjligheterna för vuxna att lära genom hela livet på sina egna villkor. En sådan utvecklingssatsning kommer denna rapport att handla om.

Mölnåls kommun ville utveckla den kommunala vuxenutbildningen till förmån för kommunens invånare. Möjligheten att få statsbidrag gjorde att man kunde genomföra två stora satsningar inom den kommunala vuxenutbildningen. Dels uppbyggnaden av ett vägledningscenter dit vuxna kan komma för att få studievägledning, tips och råd om utbildningar. Dels uppbyggnaden av ett lärcenter, som är en öppen studiemiljö för de studerande inom den kommunala vuxenutbildningen. Här finns lärare schemalagda för att hjälpa de studerande och det finns andra hjälpmedel i form av datorer och litteratur.

Denna rapport kommer att inrikta sig på detta lärcenter. Med avstamp i de mål som formats för det livslånga lärandet och vuxenutbildningens utveckling kommer jag att undersöka om och hur ett lärcenter av den typ som finns i Mölnåls fungerar som resurs för de som deltar i vuxenutbildningen. Jag vill undersöka och ge en bild av hur lärcentret används av de studerande och på vilket sätt ett lärcenter kan underlätta i studierna.

1.1 Disposition av rapporten

Efter rapportens indelning följer kapitel två som beskriver bakgrunden till den svenska vuxenutbildningen. Detta för att få en förståelse för vuxenutbildningens framväxt under 1900-talet och för att ge exempel på de mål som funnits med under hela tiden. I detta kapitel kommer även det senaste decenniets mål om det livslånga lärandet beskrivas, eftersom det är dessa som till stor del ligger till grund för den satsning i Mölnåls kommun som studeras i rapporten. Här kommer också satsningen mer specifikt att beskrivas.

I kapitel tre kommer syftet och målen med rapporten att beskrivas och därefter kommer ett kapitel om den teoretiska bakgrunden. Här kommer två teorier att behandlas. Dels Knowles sätt att se på vuxenpedagogik som en egen disciplin, andragogik, och dels Dewey och progressivismen som delvis har beskrivit det livslånga lärandet. Dessa teorier finns med för att skapa en förståelse för hur tankar kring vuxenutbildningen formats. Båda dessa teorier är aktuella i dagens utbildningssystem och dess ideal har haft stor betydelse för utvecklingen av detta.

Därefter följer ett kapitel om tidigare forskning som gjorts kring vuxenutbildningen och vuxnas lärande. Detta dels för att få en inblick i vad som tidigare undersökts och vad dessa resultat visat om vuxenutbildningen och dess verksamhet, dels för att motivera denna studie som ett komplement till det som redan finns undersökt. Här finns både relativt gamla studier från början av 80-talet som beskriver verksamheten då, samt ett antal nyare studier om hur vuxenutbildningen uppfattades innan och i samband med satsningen på Kunskapslyftet i slutet av 90-talet.

I kapitel sex görs en genomgång av metoden för denna studie. Ett stycke beskriver hur urvalet gått till. Tillvägagångssättet för studien beskrivs för att man som läsare lätt ska kunna följa med i hur studien gjordes.

Sedan görs en beskrivning av resultaten från observationer och intervjuer och detta redovisas i relevanta områden. En analys av resultaten följer därefter där viktiga slutsatser definieras och kopplingar görs till de beskrivna teorierna och målen. Rapporten avslutas med en diskussion.

2. Bakgrund

2.1 Den kommunala vuxenutbildningens historia

Den kommunala vuxenutbildningen i Sverige, *Komvux*, har funnits sedan 1968, men långt innan dess fanns andra sätt att utbilda sig som vuxen. Redan 100 år tidigare, 1868, startade de första folkhögskolorna, som var det första steget till systematisk vuxenutbildning (Höghielm, 1985). Utbildning genom studiecirklar startade i slutet av 1800-talet och arbetarrörelsen, nykterhetsrörelser och frikyrkliga rörelser utnyttjade denna typ av utbildning för att nå sina syften. Denna utbildningsform utvecklades och expanderade kraftigt i början av 1900-talet (Höghielm, 1985; se också t.ex. Ambjörnsson, 1998).

1938 organiserade staten för första gången utbildning för vuxna på gymnasial nivå genom att starta Statens Aftonskola i Stockholm (Thång, 1978; Höghielm, 1997). Innan dess var det vanligast att som vuxen ta studentexamen genom brevkurser och i övrigt fick vuxna gå i samma skola som ungdomar för att skaffa sig gymnasiekompetens. 1946 uttalade skolkommissionen sitt missnöje med detta och argumenterade för att brevkurser och Aftonskolan inte var tillräckliga som alternativ för vuxna. Dessutom ansåg man att vuxna borde nått en mognad som tillät dem att studera i snabbare takt och under friare studieformer än vad ungdomens gymnasieskola var anpassad för. Under 40- och 50-talet utvecklades därför möjligheterna för vuxna att avlägga studentexamen genom det så kallade kompletteringsgymnasiet och kvällsgymnasier. Målgruppen för dessa åtgärder var de som var mest studiebegåvade (Höghielm, 1997). Kvällsgymnasierna kom till på initiativ av folkbildningsförbunden och organiserades till en början av studieförbunden Medborgarskolan, TBV¹ och Folkuniversitet. I början av 60-talet tillkom även några kvällsgymnasier i kommunal regi. Några kommuner tog över ansvaret helt för kvällsgymnasierna men kurserna var fortfarande avgiftsbelagda (Thång, 1978).

På 60-talet kom förslag om att kommunerna skulle ta ansvar för vuxenutbildningen och 1968 inrättades Komvux. I många kommuner kom den kommunala vuxenutbildningen att samordnas med gymnasieskolan och samma läroplan gällde för både på gymnasiet och Komvux. Mot bakgrund av vuxenutbildningens historia menar Höghielm (1997) att Komvux kan sägas vara en kombination av folkbildningen och ungdomsskolan.

Något förenklat kan man säga att komvux ärvt ideologin från folkbildningen och regelsystemet från ungdomsskolan (Höghielm, 1997, s. 380).

De fyra huvudsakliga målen från proposition 1967:85 sammanfattas av Wass (prel. manus), med hänvisning till regeringens proposition 1982:29. Dessa mål är dessutom fortfarande

¹ Tjänstemännens bildningsverksamhet

aktuella än idag, och finns något omformulerade i läroplanen för de frivilliga skolorna från 1994.

Vuxenutbildningen ska syfta till att

- Överbrygga utbildningsklyftan mellan äldre och yngre generationer.
- Möjliggöra att ändra utbildningsinriktning och justera eventuella ”felval” samt ge möjlighet till kompletterande utbildning.
- Möjliggöra ett aktivt deltagande i kulturlivet och bidra till ett rikare liv för den enskilde.
- Förse arbetsmarknaden med väl utbildad arbetskraft. Ge nya kunskaper och färdigheter till den redan aktiva arbetskraften.

Komvux fortsatte dock att rekrytera de mest begåvade studenterna ända fram till 1970. Då blev målen med vuxenutbildningen i högre grad än tidigare fördelningspolitiska och rekryteringsbasen utökades. Kommunen skulle då även koncentrera sig på de resurssvaga och lågutbildade som behövde höja sin kompetensnivå. Ambitionen med den utbildning som då tog fart var att den skulle kunna leda individer vidare i karriären genom möjligheten till fortbildning inom andra yrken och tillträde till högskolan. Målet med vuxenutbildningen i alla dess former var att leda till större inflytande och valmöjlighet för individen, både i det egna livet och i samhället (Rubensson, Tuijnman & Wahlgren, 1999).

Under det senaste årtiondet har organiseringen av vuxenutbildningen kraftigt omdanats. Från att Komvux och Statens utbildning för vuxna var de enda organisatörerna av formell utbildning kunde kommuner i Sverige i slutet av 1990-talet lägga ut vuxenutbildningen på olika utbildningsanordnare (Wass, prel. manus). Kommunerna fick egen frihet att organisera detta så som de tyckte lämpade sig bäst. Kommunerna har friheten att antingen låta den egna anordnaren Komvux stå för vuxenutbildningen, eller så kan kommunen välja att upphandla vuxenutbildningen av andra utbildningsanordnare som folkhögskolor, utbildningsförbund och privata utbildningsföretag. Kommunen är dock fortfarande huvudman oavsett vem som anordnar utbildningen.

Omstruktureringen av vuxenutbildningen tog sin början i och med en enorm satsning på att höja befolkningens kompetens som benämndes *Kunskapslyftet*. Kunskapslyftet startade 1997 och var en satsning som pågick i fem år. Detta var starten för en ny era av vuxenutbildning och meningen var att Kunskapslyftet skulle ersättas av en ny reformerad vuxenutbildning. Ett av de övergripande syftena med Kunskapslyftet var att höja kompetensen för vuxna och ett av målen var att treårig gymnasiekompetens skulle bli generell standard för alla (Åberg, 2002).

Satsningen på Kunskapslyftet genomfördes bland annat under argumenten om en hög arbetslöshet i kombination med att många arbeten krävde minst treårig gymnasiekompetens. Utbildning för att erhålla den treåriga gymnasiekompetensen erbjöds härmed till alla, men främst till arbetslösa, i syfte att ge möjligheter till nya jobb eller högskolebehörighet för att arbetslösheten skulle minska. I och med kommunens frihet att organisera vuxenutbildningen gavs uppdraget att genomföra Kunskapslyftet till olika utbildningsanordnare, privata, statliga och kommunala. Kunskapslyftet var också en viktig del regeringens strävan att ansluta sig till idéerna om livslångt lärande. Detta begrepp hade vid denna tidpunkt fått stort genomslag i den internationella debatten, och så även i Sverige (Rubensson m.fl., 1999).

2.2 Livslångt lärande

Under 1990-talet kom begreppet livslångt lärande i fokus i utbildningsdebatten. Inte minst stora internationella organisationer som OECD², UNESCO³ och EU lanserade begreppet som en viktig utbildningsstrategi för framtiden (OECD, 2004). Även Sveriges regerings proposition *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen* (Prop. 2000/01:72) bygger till stor del på dessa internationella mål. I det följande stycket kommer jag att redogöra för några av de dokument som dessa organisationer utgivit om livslångt lärande. Jag har i denna rapport tagit fasta främst på vad dessa skrifter säger om lärande och utbildning. I begreppet det livslånga lärandet finns även en hel del samhällsekonomiska aspekter, framför allt i diskussionen om tillväxt och full sysselsättning. Detta är något jag kommer gå närmare in på i denna studie.

Målen

Målen med det livslånga lärandet har beskrivits av bland annat EU-kommissionen i skriften *Memorandum om livslångt lärande* (2000), och OECD i skriften *Lifelong learning* (2004).

EU:s Memorandum om livslångt lärande

Två av de övergripande målen för att uppnå ett livslångt lärande och en god ekonomisk utveckling är enligt *Memorandum om livslångt lärande* (2000):

Att tydligt öka investeringen i mänskliga resurser för att prioritera Europas viktigaste tillgång – dess folk. (s. 12)

och angående studie- och yrkesvägledning:

Att se till att var och en har enkel tillgång till information och råd av god kvalitet om möjligheter till lärande i hela Europa och under hela livet. (s. 17)

Det livslånga lärandet innebär, enligt EU-kommissionen att alla ungdomar ska få tillgång till en grundutbildning av hög kvalitet. På grundutbildningen ska man också få kompetenser att ”lära sig lära” och få en positiv inställning till lärande. Detta för att man själv i framtiden ska kunna ta eget ansvar och egna initiativ till lärande. I vuxenlivet ska utbildning och lärande integreras i livet på ett naturligt sätt. Livslångt lärande definieras på följande sätt av kommissionen:

All meningsfull inlärningsverksamhet som bedrivs i syfte att förbättra kvalifikationer och kunskap (s. 3)

EU-kommissionen menar att Europa är på väg mot ett alltmer kunskapsbaserat samhälle och en kunskapsbaserad ekonomi. Livslångt lärande som strategi är en förutsättning för en lyckad övergång till detta samhälle. För att öka Europas konkurrenskraft menar man att det krävs att individer har tillgång till den kunskap och information som krävs, samt att denna ska kunna användas på ett sätt som både gynnar en själv och samhället. Systemet för både allmän och yrkesinriktad utbildning måste utgå från varje individs behov och inte tvärtom.

Enligt *Memorandum om livslångt lärande* finns ett behov av att människor ska öka sin anställbarhet och sin anpassningsbarhet i tider av arbetslöshet. Alla individers anställbarhet, alltså möjligheten att få och behålla ett arbete, är en viktig del för att nå full sysselsättning. Det är också en viktig del av det aktiva medborgarskapet, som innebär att människor själva

² Organization for Economic Co-operation and Development

³ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

ska ansvara för sin utbildning och sin ställning på arbetsmarknaden. Både aktivt medborgarskap och anställbarhet kräver att individerna har rätt kunskap och färdigheter för att delta och bidra till samhälls- och näringslivet.

OECD

OECD:s utbildningsministrar antog på ministermötet 1996 en inställning till livslångt lärande som innebär all meningsfull lärandeaktivitet ”från vaggan till graven”. Detta synsätt kan sammanfattas i fyra huvudpunkter (OECD, 2004).

- Tanken om det livslånga lärandet ska genomsyra alla former av formellt och informellt lärande.
- Lärande och utbildning ska utgå från den enskilda individens behov.
- Motivation till lärande är nödvändigt för att göra det livslånga lärandet möjligt. Individen måste därför utveckla förmågan att ”lära sig lära” genom att tillämpa självstyrt lärande.
- Målen med utbildning varierar och kan förändras över tid. De kan innefatta till exempel personlig utveckling, kunskapsutveckling, ekonomiska och sociala intressen.

Målet är ”livslångt lärande *för alla*” vilket är ambitiöst och kan bara nås genom en process över en lång tid. Det som behövs prioriteras i det livslånga lärandet är bland annat att öka tillgängligheten, kvaliteten och strävan efter jämställdhet på utbildningarna. Jämlikheten i tillgången på utbildning måste också öka för att kunna minska utbildningsklyftorna i samhället.

Proposition 2000/01:72

Den svenska regeringen framhåller att vuxenutbildningen måste kunna erbjuda en god utbildning utifrån varje individs enskilda förutsättningar och önskemål för att stödja och uppmuntra dem i det livslånga lärandet. Om erfarenheter från tidigare skolgång har varit negativa så måste vuxenutbildningen också bidra till att individerna får tillbaka lusten att lära.

Den svenska vuxenutbildningen skall möta människor och tillgodose deras behov av lärande utifrån den enskilda personens önskemål, behov och förutsättningar och stödja vuxnas delaktighet i det livslånga lärandet. (Prop 2000/01:72, s. 5)

Strategierna

Regeringen har i propositionen *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen* (Prop. 2000/01:72) utarbetat en plan för den svenska strategin för livslångt lärande. Denna innefattar bland annat att pedagogiken ska utvecklas och anpassas för individernas ökade behov av lärande i ett kunskapsbaserat samhälle. Även lärmiljöerna ska utvecklas för att tillgodose de individuella behoven och förutsättningarna, och utbildningar ska även erbjudas på distans. Samhället, arbetsgivarna och de enskilda individerna har ett gemensamt ansvar för att behovet av utbildning hos de olika grupperna tillgodoses, och alla vuxna som studerar ska erbjudas ekonomiskt stöd. Individen ska få råd och vägledning i sina studier och tidigare erfarenheter måste erkännas och ligga som grund. Läraren är inte bara en person som ska förmedla kunskap, utan lärarrollen blir alltmer att vägleda och stödja individer i sitt lärande.

Ett annat av regeringens förslag till utvecklingen av vuxenutbildning enligt proposition 2000/01:72, handlar om infrastruktur för vuxnas lärande. En väl utbyggd infrastruktur är viktig för att kunna konkurrera i kunskapssamhället. Infrastrukturen kan handla om att skapa nätverk och samverka med andra aktörer i kommunen. Det kan involvera till exempel kommunala förvaltningar, företag, institutioner och myndigheter, arbetsmarknadens parter, folkbildningen och handikapporganisationer. En del i infrastrukturen kan också vara öppna lärcenter där hjälp och stöd till vuxna i utbildning samlas på ett ställe.

För att på kommunal nivå kunna genomföra de strategier som satts upp av regeringen beslutades i maj 2001 att 350 miljoner kronor skulle avsättas till detta. Skolverket fick i uppgift att fördela pengarna efter ansökningar från kommunerna (Berger & Westin, 2004).

Begreppet

Begreppet livslångt lärande är egentligen ingen nyhet utan det diskuterades redan i början av 70-talet. Det uppstod enligt OECD (2004) som ett svar på att utbildningssystemet endast var format för ungdomar, medan människor egentligen lär hela livet igenom. Det fanns ett uppenbart behov av en andra chans för dem som inte utnyttjade möjligheterna till studier i yngre år. Det livslånga lärandet som begrepp och strategi har diskuterats bland annat på följande sätt:

Begreppet livslångt lärande grundas enligt Rubensson (1997) på tre principer. Dels att individer lär under hela livstiden, dels att lärandet är livsvitt och sker i alla olika tänkbara sammanhang, även utanför formell utbildning. Dessutom förutsätts att individerna har de egenskaper som krävs för att kunna förverkliga ett livslångt och livsvitt lärande. Askling, Christiansson & Foss-Fridlitzius (2001) menar att begreppet kan sägas vara ett samlingsnamn som betonar individens möjlighet till lärande under hela livstiden och i alla miljöer där man vistas. Begreppet utgår ifrån att alla individer kan och vill lära under hela livet och därför bör stimuleras till lärande både i formella och informella former.

UNESCO betonade, när begreppet introducerades på 70-talet, att livslångt lärande inte bara skulle röra utbildning utan bli en angelägenhet för hela samhället. För att livslångt lärande ska kunna bli verklighet krävs att folket har en vilja att lära. En viktig fråga var också redan då hur utbildningsklyftorna i samhället skulle kunna minskas (Rubensson, 1997).

Rubensson (1997) talar om en första och en andra generation av begreppet livslångt lärande. Den första generationen är den som uppstod på 70-talet och då syftade begreppet till största delen på utveckling av det formella utbildningssystemet. Fler skulle gå i gymnasieskola och högskola, och den kommunala vuxenutbildningen och lokala högskolor skulle utvecklas. Det talades om "återkommande utbildning" för man insåg att det som lärts in under ungdomsåren inte skulle vara tillräckligt för resten av livet (Prop. 2000/01:72).

På 90-talet blev begreppet återigen populärt men fokus hade nu ändrats lite. Idén att skapa en "livslång lärandekultur" fick genomslag (Rubensson, 1997) och det livslånga lärandet skulle innebära all meningsfull lärandeaktivitet "från vaggan till graven" som OECD:s utbildningsministrar uttryckte 1996.

Målen om det livslånga lärandet har inneburit att utbildning inte längre håller sig inom de utbildningspolitiska gränserna. Det har blivit en arbetsmarknads- och samhällspolitisk fråga både i Sverige och i den internationella debatten, vilket också var ett önskemål på utbildningsministrarnas möte 1996. Det finns föreställningar om att utbildning ska lösa både ekonomiska och sociala problem. Folket ska bli mer attraktivt på arbetsplatsen, detta kan bidra till ekonomisk tillväxt i samhället och ökad sysselsättning. De sociala klyftorna i samhället ska minska genom att alla ska få samma chans till utbildning och kompetensutveckling. Synen på utbildning har ändrats från att ha varit betraktat som ett *redskap* för tillväxt, till att vara en *förutsättning* (Askling, m.fl, 2001).

I *Memorandum om livslångt lärande* (2000) framhålls att det livslånga lärandet på senare tid fått alltmer individualistisk framtoning. Lärande betonas som individuell utveckling snarare än som ett resultat av skolgången och utbildningen måste anpassas efter varje individs behov. Den förändrade syn på lärande och utbildning som här beskrivs förutsätter också att skolsystemet är flexibelt och individuellt anpassat och att det är ett öppet system när det gäller allas tillgång till utbildning (Askling m.fl., 2001).

Rubensson (1997) menar dock att andra generationens begrepp om livslångt lärande har ett stort problem med att det saknas insikt i att alla har olika förutsättningar för livslångt lärande, beroende på socio-ekonomiska förhållanden, etnisk och social bakgrund, tidigare skolgång och arbetslivserfarenheter.

2.3 Vuxenutbildning Mölndal

Detta stycke syftar till att beskriva vuxenutbildningen i Mölndals kommun och sammanfattar de beskrivningar jag fått av rektorn och det interna material jag fått ta del av om infrastrukturen i kommunen.

Mölndal är en kommun i västra Sverige med drygt 57 000 invånare (www.molndal.se). Som ett led i målen att främja livslångt lärande har stora insatser gjorts för att utveckla infrastrukturen för vuxnas lärande i Mölndals kommun. Inom vuxenutbildningen i Mölndals kommun finns ungefär 800 studerande per termin, och där arbetar ett trettio-tal lärare. Komvux är den enda anordnaren av kommunal vuxenutbildning inom kommunen.

Kunskapslyftets verksamhet i Mölndal (1997-2002) låg från början under Gymnasieförvaltningen. I slutet av perioden för Kunskapslyftet förändrades verksamheten och Kunskapslyftet inordnades under den kommunala vuxenutbildningen under det gemensamma namnet Vuxenutbildning Mölndal. I och med detta uppkom frågan om information och vägledning i studiefrågor för vuxna och man fann ett behov av ett vägledningscenter i Mölndals centrum. För detta ändamål ansökte kommunen våren 2002 om det statliga bidrag, ”infrastrukturmedel”, som Skolverket fått i uppgift att fördela. Målet var att Mölndalsborna skulle få tillgång till ett center med studievägledare i centrala kommunen där individer och grupper kunde få vägledning och validering av teoretiska ämneskunskaper. Detta vägledningscenter skulle vara gemensamt för alla utbildningsanordnare i Mölndal och Göteborgsregionen. Kommunen ville att fler Mölndalsbor skulle ta steget till studier och att samverkan mellan vuxenutbildare skulle utvecklas, så att det livslånga lärandet i kommunen skulle få en starkare ställning, i enlighet med regeringens mål i proposition *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen* (Prop. 2000/01:72).

Under planeringen av vägledningscentret fann man att även behovet av ett lärcenter var stort. Ansökan om bidrag från staten kompletterades därför till Skolverket på hösten 2002 med en ansökan om medel även för ett lärcenter. Det fanns i kommunen ett litet studiotek med datorer och kurslitteratur. Detta behövdes dock utökas, kommunen ville ha ett lärcenter enligt Nitus⁴ kvalitetskrav. Datorutrustningen behövde förnyas, och för att kunna erbjuda distansutbildningar behövdes en telebildenläggning⁵. Dessutom behövde personalen kompetensutveckling i distanspedagogik och handledningsmetodik.

⁴ Nätverksgruppen för IT-baserad Utbildning via lokala Studiecetra. För kvalitetskraven i helhet, se bilaga.

⁵ TV-apparater och kameror för videokonferenser på distans.

Ansökan slog väl ut och kommunen tilldelas 2 043 442 kronor genom Skolverket, Myndigheten för skolutveckling⁶. Vägledningscentret inrättades i augusti 2003 i centrala Mölndal i samma lokaler som arbetsförmedlingen. Studievägledare finns till hands där tre dagar i veckan för att möta vuxna som söker studiealternativ. Här finns information om alla typer av studiealternativ, både inom och utanför kommunen. Lärcentret invigdes samma månad i lokaler i anslutning till Komvuxutbildningen i norra kommunen. Lärcentret är en öppen studiemiljö med tillgång till datorer, kurslitteratur och lärare i olika ämnen. Telebildanläggningen är införskaffad och ett par högskolekurser erbjuds på distans från högskolan i Trollhättan/Uddevalla.

I och med att detta är en infrastruktursatsning har även många andra instanser i kommunen involverats på olika sätt, bland annat arbetsmarknadsförvaltningen, socialförvaltningen, försäkringskassan, fackföreningar och näringsliv. Detta är dock inget som jag går närmare in på i denna studie.

Lärcentret

Glesbygdverket, som gjort en kartläggning över Sveriges lärcentra (2002), definierar lärcenter främst som en mötesplats för lärande. Här ska de studerande få hjälp både innan utbildningen med råd och vägledning, och under utbildningen med stöd och tillgång till hjälpmedel såsom datorer och litteratur. År 2001 fanns i hela landet 225 lärcentra i 166 kommuner och man räknar med att 45 000 personer studerade vid ett lärcenter detta år, varav ca. 11 500 på högskolenivå. Efter kartläggningen 2001 har dessutom ytterligare 82 kommuner startat lärcenter (www.glesbygdverket.se).

På lärcentret i Mölndal finns tre huvudsakliga målgrupper, enligt vuxenutbildningens rektor.

- **Komvuxstuderande**

De som följer en eller flera kurser på Komvux för att de inte tidigare studerat på gymnasiet, hoppat av gymnasiet eller behöver komplettera sina betyg från gymnasieskolan. Dessa inkluderar även de som läser Svenska för invandrare, SFI. De studerande kan få hjälp utöver lektionstiden av lärare i de olika ämnena.

- **Betygshöjare**

Personer som vill höja betyg i kurser de redan läst på gymnasienivå. Har man redan läst en kurs, och fått betyget godkänt eller högre har man inte möjlighet att följa kursen igen på Komvux utan endast att göra en betygsprövning på en så kallad prövningskurs. Dessa studerande håller kontakten med en handledare i lärcentret och de kan få hjälp och stöd innan en prövning.

- **Högskolestuderande på distans**

Studerande som följer högskoleutbildningar på universitet i Trollhättan/Uddevalla med hjälp av telebildanläggningen. Under våren 2004 har tre högskolekurser getts, och totalt ett 20-tal studerande har deltagit i dessa.

Förutom dessa grupper finns även en collegeutbildning i pedagogik på Komvux i Mölndal i samarbete med institutionen för pedagogik och didaktik vid Göteborgs Universitet. På denna utbildning får personer som vill komma in på lärarutbildningen komplettera gymnasiet med

⁶ Skolverket delades i mars 2003 i två myndigheter och den nya "Myndigheten för skolutveckling" fick ta över ansvaret för fördelningen av det statliga stödet till infrastruktur för vuxnas lärande.

det som de saknar, läsa 5 p Pedagogik vid institutionen för pedagogik samt praktisera på en skola och de får även platsgaranti på lärarprogrammet.

Under början av min studie i lärcentret var det öppet mellan 9.00 och 16.30 måndag till torsdag och 9.00 till 12.00 på fredagar. Efter önskemål från de studerande utökades dock öppettiderna under terminen till att öppna 8.30 varje dag, hålla öppet till 17.00 en dag i veckan och till 16.00 på fredagar. Det finns schemalagda lärare till hands i lärcentret för att hjälpa de studerande och två dagar i veckan finns även studievägledarna från vägledningscentret tillgängliga i lärcentret för rådgivning och vägledning. Schemat över lärarna finns tillgängligt på Internet så att alla kan ha tillgång till ett uppdaterat schema. De studerande uppmanas att registrera sig i lärcentret en gång per termin. Under hösterminen 2003 fanns 138 personer registrerade som besökare. Denna siffra måste man dock förhålla sig kritisk till, eftersom ingen vet hur stor del av besökarna som följt denna uppmaning.

Fram till och med år 2005 den kommunala vuxenutbildningen ”öronmärkta” bidragsmedel från staten för att kunna upprätthålla verksamheten. Från och med 2006 kommer dessa statsmedel att gå in i den gemensamma kommunala budgeten.

Mitt uppdrag för Vuxenutbildning Mölndal är att studera denna satsning. Eftersom projektet är stort och involverar många olika delar har jag fått göra vissa avgränsningar. Jag har valt att koncentrera mig enbart till lärcentret som studiemiljö och resurs. Studien tar sin utgångspunkt i hur de studerande upplever lärcentret. Jag utgår ifrån ett studerandeperspektiv och de studerande som står i fokus är två av lärcentrets målgrupper; komvuxstuderande och betygshöjare.

3. Problemformulering syfte och mål

De mål som olika internationella organisationer och regeringen formulerat påtalar att vuxenutbildningen ska vara individuellt anpassad och flexibel samt främja vuxnas utveckling. Utbildningssystemet för vuxna har förändrats och utvecklats kraftigt sedan Kunskapslyftets start 1997. Även i Mölndals kommun har många förändringar gjorts och tack vare ekonomiskt stöd från staten har en satsning genomdrivits i syfte att utveckla infrastrukturen för vuxnas lärande. En del i satsningen på infrastrukturen har varit att öppna ett lärcenter enligt Nitus kvalitetskrav i anslutning till Komvux lokaler i Mölndal. Det jag i denna rapport vill undersöka är hur detta lärcenter inverkar på studierna för de vuxenstuderande i Mölndals kommun. Kan ett lärcenter ha någon betydelse för utvecklingen av det livslånga lärandet och kan det vara ett stöd för vuxna i deras studier?

Det övergripande syftet med studien är att undersöka om, och i så fall på vilka sätt, de studerande upplever lärcentret som en resurs i sina studier, och om ett lärcenter på något sätt kan bidra till att målen om det livslånga lärandet uppfylls. De frågor jag vill ha svar på är:

- Hur används lärcentret av de studerande?
- Kan lärcentret bidra till flexibilitet i utbildningen, och i så fall på vilka sätt?
- Är lärandet inom vuxenutbildningen individuellt anpassat och i så fall på vilka sätt?
- Om och i så fall hur kan lärcentret bidra till att tillgodose de studerandes behov av utbildning och utveckling?
- Vad upplevs positivt respektive negativt med lärcentret?

Utifrån teorier om vuxnas lärande och målen kring det livslånga lärandet är målet med denna rapport att göra en analys av lärcentret utifrån hur olika studerande beskriver det. Jag vill få en förståelse för om, och i så fall hur, ett lärcenter kan fungera som en resurs i vuxnas kunskapssökande och hur det eventuellt kan bidra till att främja det livslånga lärandet. Begreppet *resurs* definieras här som något som kan vara till hjälp och stöd och som kan verka positivt på verksamheten. *Flexibelt lärande* kan ha många betydelser. Det kan handla om alltifrån de studerandes valmöjligheter i tid och rum till skolsystemets anpassningsbarhet. Jag definierar inte begreppet i frågeställningen utan jag kommer låta de respondenter som deltar i undersökningen tala om det flexibla lärandet utifrån sin egen tolkning.

4. Teoretiska utgångspunkter

Jag har valt att göra en beskrivning av ett par olika teorier om lärande. Först och främst andragogiken som i stor utsträckning ligger till grund för de ideal som finns för vuxnas lärande, men även progressivismen tas upp. Progressivismen rör inte bara vuxnas lärande, utan även barns, men den betonar att vi alla lär genom hela livet. Dessa teorier ska bidra till en förståelse för de ideal som format dagens vuxenutbildning, dess mål och syften. I dagens debatt om vikten av det livslånga lärandet och hur det ska bli verklighet syns tydliga spår av både andragogiken och progressivismen.

4.1 Andragogiska ideal idag

Anledningen till att teorin om andragogik är intressant i sammanhanget är att dessa ideal till stor del finns representerade i de aktuella målen om livslångt lärande som beskrivits ovan. Under den första generationen av begreppet livslångt lärande, under 70-talet, var de andragogiska idealen officiellt rekommenderade i den svenska vuxenutbildningen. De hade även varit norm under 50- och 60-talets utveckling av vuxenutbildningen i och med idealen om den fria och individuellt anpassade undervisningen med utgångspunkt i de studerandes erfarenheter (Höghielm, 1997).

Som framkom i min tidigare diskussion om begreppet livslångt lärande finns både internationella och svenska skrifter om målen med vuxenutbildningen och det livslånga lärandet. Skrifterna har mycket gemensamt och en del som återkommer många gånger är diskussionen om de vuxnas behov. All utbildning både på arbetsplatser, formell och informell utbildning bör utgå från individens upplevda behov och önskemål om utbildning. Det påpekas att det är en förutsättning att utbildningen känns viktig och relevant för individen för att de ska känna motivation för den. Alla människor lär på olika sätt och det påpekas också att det bör finnas möjligheter att studera oavsett vilket sätt man föredrar. Det är också viktigt att individen själv ansvarar för och styr sin utbildning. Lärarens roll ska mer vara en vägledare genom studierna än någon som sitter inne med all den rätta kunskapen. Det påpekas också att det är viktigt att utgå från de vuxnas erfarenheter i utbildningen. Mycket av detta finns representerat i de utgångspunkter som sattes upp för andragogiken på 70-talet (Höghielm, 1997).

4.2 Knowles och andragogiken

Andragogik är ett gammalt begrepp som användes redan 1833 för att beteckna vuxenpedagogik. Begreppet försvann därefter mer eller mindre under mer än 100 år, och återkom på 1960-talet när amerikanen Knowles tog det i bruk (Larsson, Fransson &

Alexandersson, 1990). Amerikanen Malcolm S Knowles är den som främst förknippas med andragogiken eftersom han formulerat både teori och praktik kring begreppet (Jarvis, 2001). Larsson m.fl. (1990) menar att begreppet har aldrig riktigt fått fäste i Sverige som ideal för vuxenutbildning, kanske för att vi haft ett väl utvecklat folkbildningssystem som kunnat fungera som förebild. Dock har idealen som andragogiken förespråkats funnits med i debatten om vuxenutbildningens utformning under i alla fall de senaste trettio åren.

Det grundläggande med andragogiken är enligt Knowles (1980) att man antar att det finns skillnader i hur vuxna lär i jämförelse med barn. *Andragogik* som begrepp innebär vetenskapen om att lära vuxna till skillnad från *pedagogik* som innebär vetenskapen om att lära barn.

Knowles utvecklar även tankar om att vuxna ska vara självstyrda i sitt lärande, både inom organiserad utbildning och utanför. Ett huvuddrag för andragogiken är att vuxna som lär har förmågan och rätten att vara självstyrda, i motsats till lärarstyrda. Den inre motivationen ska vara det som driver vuxna i sitt lärande. Eget intresse och ett upplevt behov av kunskap leder till egna initiativ och motivation till lärande (Silén, 2000; Borgström, 1988). Knowles sammanfattar skillnaderna mellan pedagogik och andragogik på följande sätt:

	Pedagogik	Andragogik
Den studerandes roll	Den studerande har en beroende ställning. Det är läraren som ansvarar för vad som ska läras, när, hur och om det ska läras.	Individer mognar, och med det kommer ett behov av att vara mer självstyrande. Lärarens roll är att stötta och hjälpa vuxna i detta.
Den studerandes erfarenheter	Erfarenheterna kan figurera som utgångspunkt i studier, men knappast mer. Den mesta kunskapen hämtas från läraren och läromedel.	Vuxna har hunnit skaffa sig rika erfarenheter, som blir viktiga i lärandet. Människor finner mer mening i att lära sig saker utifrån erfarenheter.
Mognad att lära	Individer anses vara mogna att lära det som samhället och skolan menar att de ska lära.	Individer är mogna att lära det de upplever ett behov av att kunna för att bättre klara av sitt vardags/yrkesliv.
Lärandets inriktning	Den studerande ser utbildningen som en process för att få kunskaper som kan användas i ett senare skede av livet. I läroprocessen inriktar man sig på det subjektiva.	Den studerande ser utbildning som en process för att bättre utvecklas i livet. Lärandet inriktas på att man ska kunna prestera något.

Skillnader mellan pedagogik och andragogik. (Knowles 1980, s 43-44, min översättning.)

Efterhand tillkom även en femte faktor; vuxna motiveras att lära av egna inre faktorer, snarare än externa faktorer (Merriam & Caffarella, 1999; Jarvis 2001).

Sammanfattningsvis kan sägas att vuxna som studerar är självständiga och ansvarstagande individer som behöver hjälp och stöd i sitt eget kunskapssökande. De kan själva ta del i planeringen, ansvaret och genomförandet av sina studier (Höghelm, 1985). Därför bör de också bli bemötta och behandlade på ett sätt som bättre motsvarar deras behov än vad undervisningen i ungdomsskolan gör.

Enligt Silén (2000) relaterar Knowles det självstyrda lärandet också till samhällsutvecklingen. I det framtida samhället med ett överflöd av information kommer kravet på flexibilitet och förändring vara stort menar han. Även behovet av livslångt lärande och förmågan till självstudier kommer att få större betydelse i ett samhälle där utvecklingen går fort. Individer måste i allt högre grad hålla sin kompetens uppdaterad, och då krävs egna initiativ till självstudier. Läraren ska mest fungera som en resurs i individens självstyrda lärande.

Det finns naturligtvis även kritik mot Knowles uppdelning av pedagogik och andragogik. Den grova uppdelningen mellan barns och vuxnas sätt att lära har kritiserats som alltför kraftig. I ett av Knowles senare verk, 1980, tonas skillnaderna ner lite och han menar att begreppet andragogik snarare är en skillnad i antaganden om hur lärande fungerar än en skillnad i undervisningen i sig (Larsson m.fl, 1990). I hans sista bok läggs även ett sjätte karaktärsdrag till för andragogiken; lärande organiseras runt problem i vardagslivet (Jarvis, 2001). Knowles har också själv skrivit att många gånger är barn mer nyfikna och självstyrda än vuxna i sitt lärande, och vuxna som är nybörjare i ett ämne behöver ofta mer styrning av lärare i början (Merriam & Caffarella, 1999). Kritik finns också mot Knowles sätt att placera individen i fokus i lärsituationen. Den sociala kontext som ofta poängteras som viktig för lärandet ignoreras på så sätt (Merriam & Caffarella, 1999). Jarvis (2001) skriver även om Yonge som har en annan uppfattning om andragogiken och menar att skillnaden mellan andragogik och pedagogik ligger i hur relationen mellan den studerande och läraren ser ut under läroprocessen. Barnets relation till läraren är präglad av tillit och auktoritet, medan relationen mellan lärare och vuxen är mer jämlik.

4.3 Dewey och progressivismen

Det finns vissa likheter mellan andragogiken och den pedagogiska progressivismen. Dewey, progressivismens främste företrädare trycker också på att elevernas erfarenheter ska användas och utnyttjas i undervisningen, men menar inte att detta är ett särdrag för vuxna, utan även viktigt för barns lärande (Larsson m.fl, 1990).

Dewey var amerikansk filosof och verkade i slutet av 1800-talet och fram till sin död 1952. Den pedagogiska tradition som var norm under 1800-talet härstammande från filosofen Herbart och hade fostran och etik som främsta mål med undervisningen. Herbart förespråkade en väl genomtänkt läroplan och didaktik. Dewey var av motsatt åsikt och menade att enligt Herbarts pedagogik var undervisningen och kunskaperna fast i det förflutna. Samhället utvecklas hela tiden och Dewey menar då att det är fel att ha bestämt i en läroplan vilka kunskaper som är viktiga. Innehållet i undervisningen skulle istället vara mer relativt och bygga på elevernas intresse och därmed också nyttan med kunskapen. Progressivisterna

försökte genomdriva ett utbildningssystem som var nyttoinriktat och svarade mot samhällets behov (Lundgren, 1993).

Dewey tillhörde också anhängarna av pragmatismen, en filosofi som menar att frågor ska få svar genom att de tillämpas i handling. Han menade att det är av stor vikt att undervisningen anknyter till det praktiska, det verkliga samt till de erfarenheter de studerande har. Olika begrepp förstås bäst genom att de provas i praktiken. Därav kommer begreppet "learning by doing". Undervisningen ska bygga på nyfikenhet och samarbete hos deltagarna och Deweys tankar ligger bakom aktiviteter som grupparbeten och arbeten i tema- och projektform. En annan pedagog, Parkhurst, drog Deweys tankar ännu längre och förespråkade en upplösning av schemat till förmån för studier efter beting (Lundgren, 1993). Dessa tankar finns det också drag av i dagens skola och kanske framför allt för vuxna som anses kunna ta ett större ansvar för sin egen planering och studietakt.

Dewey menade att skolan ska bidra till ett samhällsansvar och en samverkan mellan skola och samhälle. Dessa tankar speglas bland annat i dagens PRAO, men även genom att utbildningen till stor del knyts till arbete och samhällsliv (Lundgren, 1993). Även i vuxenutbildningen finns strävan efter en stark arbetsplatsförankring, genom arbetsplatsförlagd utbildning, projektarbeten och arbete med problembaserat lärande (Prop. 2000/01:72). Förutom att utbildningen har knutits mer till arbetslivet genom yrkesutbildningar och praktikplatser så har även arbetslivet knutits mer till utbildning. Kompetensutveckling på arbetsplatsen och arbetsplatsrelaterade utbildningar har ökat för alla yrkesområden (Statistiska Centralbyrån, SCB, 2004).⁷

Även om Dewey främst förknippas med undervisning för barn har det livslånga lärandet ändå en stor betydelse i hans verk. Genomgående är att lärande är förenat med intellektuellt växande, och ett livslångt sådant. Enligt honom har människan förmåga att växa intellektuellt genom hela livet. Deweys strävan efter jämlikhet och demokrati speglas också i kampen för att alla ska ha rätt och tillgång till utbildning under hela livet (Cross-Durant, 2001). Detta kan också kopplas till dagens utbildningssystem där ett av de viktigaste målen för vuxenutbildningen är just att öka tillgången och jämlikheten i antagningen.

Kommentar

Höghi (1997) har sammanfattat de pedagogiska idealen i Komvux från 1968 i dessa punkter som speglar de andragogiska idealen.

- undervisningen ska utgå från deltagarnas erfarenheter
- undervisningen ska utveckla individer socialt
- undervisningen ska vara problemorienterad
- kursdeltagarna ska ha inflytande på kursplanering och genomförande
- kursdeltagarna ska arbeta efter individuella studieplaner
- arbetet ska bedrivas i kursform⁸
- timtalet för kurserna är ej fastlagt

Intressant är också att samma punkter även finns refererade i regeringens proposition *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen* från 2001. Dessa pedagogiska mål med

⁷ Antalet deltagare i personalutbildning har mellan 1986 och 2004 ökat från 14% till 36% för LO-anslutna, från 34% till 62% för TCO-anslutna och från 36% till 68% för SACO-anslutna. (SCB, 2004)

⁸ Detta till skillnad från terminsform. Kurserna har ett bestämt innehåll och kan bedrivas i olika takt.

förankring i andragogiken har alltså följt med sedan starten 1968. I min undersökning vill jag ta reda på hur detta speglas i Komvuxundervisningen idag i Mölndals Kommun. Kan den satsning som gjorts på lärcentret i Mölndal underlätta arbetet mot att uppfylla målen som ovan beskrivits i policydokumenten, och som härstammar från de teorier om lärande som beskrivits i detta kapitel. Teorierna kommer således att användas som underlag för analysen av mitt material.

5. Tidigare forskning

Den nyaste forskningen om vuxenutbildning rör i hög grad satsningen på kunskapslyftet och effekterna av den satsningen. I övrigt finns det relativt lite ny forskning om vuxenutbildningen och dess utformning och effekter. Däremot gjordes en del studier under 80-talet, efter den stora expansionen på 70-talet. Dessa är kanske till viss del inaktuella idag, men jag har ändå valt att göra en beskrivning av dessa. De kan ge en bild av den uppfattning om vuxenutbildningen som funnits tidigare.

5.1Handledning i självstudier

Per-Olof Thång skrev så tidigt som 1978 en rapport om handledda självstudier inom vuxenutbildningen. Han beskriver där den tidens problem med att vuxenutbildningen inte räckte till för alla trots en stor expansion under 70-talet. Många hade ändå svårt att utbilda sig på grund av tidsbrist eller för långa avstånd till skolan. Lösningen hette korrespondensstudier med någon typ av direktkontakt med läraren. Denna direktkontakt ansågs viktig för att studerande i självstudier inte skulle känna sig isolerade. Isoleringen och ensamheten i självstudier är annars en vanlig orsak till avhopp. Thång identifierar i rapporten två typer av handledningsmodeller. Den ena har en vägledande roll för studerande som tar mycket eget ansvar för innehåll och upplägg. Den andra typen har en mer inflytelserik roll, och ansvarar tillsammans med studenten för upplägg och innehåll och även för kontroller av studieresultatet i högre utsträckning.

5.2 Erfarenheternas betydelse

Staffan Larsson gjorde i början av 80-talet en studie med 29 lärare på Komvux. Studien resulterade i ett antal rapporter om med huvudrubriken *Studier i lärares omvärldsuppfattning*. I delrapporten *Deltagarnas erfarenheter som en resurs i vuxenutbildningen* (1980) görs en beskrivning av lärarnas uppfattning om de studerandes erfarenheter och på vilket sätt dessa kan användas i undervisningen.

Lärarna menar bland annat att yrkeserfarenheter kan ge praktiska färdigheter som kan användas i undervisningen till viss del och att livserfarenheter ger en inlevelseförmåga som gör att de studerande lättare kan relatera till olika perspektiv.

De officiella önskemålen om vuxenutbildning är att erfarenheterna ska användas i stor utsträckning i undervisningen och att vuxna behöver använda sina erfarenheter för att kunna tillgodogöra sig kunskaper på ett relevant sätt. En av slutsatserna i rapporten visar dock att lärarna generellt använder sig av de studerandes erfarenheter i ganska liten utsträckning. Två förklaringar ges till detta; antingen vet de inte vem som besitter vilka erfarenheter eller så tycker de att det tar för mycket tid från den "vanliga" undervisningen att ägna sig åt de studerandes erfarenheter. Detta i sin tur speglar synen att det finns en fast kunskap som är den

som är viktig. Studerandes erfarenheter kan då snarast betraktas som en krydda i undervisningen.

5.3 Särdrag hos vuxenstuderande

Med resultat från samma undersökning som beskrevs ovan har Larsson även skrivit delrapporten *Särdrag hos vuxenstuderande* (1981). Här har han tagit fasta på frågor kring hur lärarna uppfattar skillnader mellan vuxna och ungdomar som studerar på gymnasienivå.

Lärarna menar här bland annat att vuxna är mer personligt involverade i sina studier för att de har ett bestämt mål. Ungdomar å andra sidan går oftast i gymnasiet för att de inte har något annat att göra eller på grund av att omständigheter har drivit dem till det. Detta får konsekvensen att vuxna är mer motiverade att nå framgångar i sina studier. Några beskriver att vuxna studerar på ett mer systematiskt sätt än ungdomar. Detta yttrar sig genom en långsiktig planering och koncentration, vilket leder till framgångar i studierna.

Lärarna menar att vuxna har svårare att memorera fakta men de kompenserar detta genom sin erfarenhet från liv och arbete, och kan sätta in nya kunskaper i en kontext som gör att de förstår och kan lära sig.

En av Larssons slutsatser är att på grund av att vuxna ofta behöver en kontext och ett sammanhang för att kunna lära och få förståelse borde undervisning av vuxna utformas på ett sätt som främjar och utgår från de vuxnas erfarenheter. Lärarnas uppfattning är däremot att det finns en uppsättning förutbestämda kunskaper och erfarenheterna bör bara användas för att bättre kunna tillgodogöra sig just dessa kunskaper. Erfarenheterna får alltså inte störa den förutbestämda kursen. Vuxna anses dock på ett bra sätt kunna tillgodogöra sig dessa förutbestämda kunskaper tack vare ett disciplinerat och intensivt arbetssätt som skulle lämpa sig bra just för att arbeta efter uppsatta premisser.

5.4 Vuxenpedagogiska ideal i Komvux

Samma Larsson, här i sällskap med Fransson & Alexandersson, gjorde 1990 en undersökning kring hur väl komvuxutbildningen svarar mot de vuxenpedagogiska idealen. Denna gång var det 124 komvuxlärare som intervjuades om hur vuxenutbildningen fungerar och om ideal, som bland annat de andragogiska, finns representerade i utbildningen.

Några generella slutsatser som författarna drar är att de flesta lärare visserligen menar att det är skillnad på att undervisa vuxna och ungdomar, men att de vuxenpedagogiska idealen är långt borta. Lärarna strävar inte efter att finna alternativa undervisningsmetoder, de anpassar bara sin undervisning en aning för de vuxna.

Betoningen av att använda de studerandes erfarenhet återfinns både hos idealen och hos lärarna. De flesta menar också att de studerandes erfarenheter påverkar innehållet i undervisningen. Med det menar de snarast att erfarenheterna påverkar innehållet inom de ramar som finns för de kurser vars innehåll ändå bestäms av en kursplan. Idealens idéer utgår ifrån att vuxenutbildning ska bygga på egna initiativ till kunskap, eget intresse och ansvar och en kunskap som bygger på erfarenheter. Detta kolliderar med skolans uppfattning om att det finns en förutbestämd kunskap som måste kunna hanteras, som dessutom är reglerad i läroplaner. De studerandes inflytande över kurser och innehåll är också begränsat på grund av

den redan fastställda kursplanen. En slutsats blir alltså att en av de största begränsningarna för inflytande i studierna är läroplanen i sig.

Författarnas slutsatser är bland annat att de vuxenpedagogiska idealen alltså inte var särskilt utbredda i praktiken på Komvux i slutet av 80-talet och det finns en hel del i systemet som motverkar att de ska kunna få genomslag.

5.5 Deltagarnas upplevelser

Arbetslösa i vuxenutbildning

1997 skrev Paldanius m.fl. en rapport kring den extrasatsning som gjordes på kommunal vuxenutbildning för arbetslösa under läsåret 93/94. De beskriver bland annat de positiva och negativa upplevelser som de studerande hade av Komvux. De positiva omdömena övervägde och innebar bland annat att de var mycket nöjda med studiemiljön. De sociala upplevelserna har varit mycket viktiga, lärarna var kompetenta och inspirerande. Många upplever också att studierna varit väl organiserade. De studerandes egen inställning är också något som fungerat som en positiv faktor. De upplever att de varit motiverade till studier och att de själva fått ansvar för sina studier. Många talar också positivt om de vinster de tycker sig ha fått genom Komvux. Ny kunskap i form av allmänbildning och yrkeskunskaper har erhållits och de många tycker att deras självförtroende har höjts. De är också positiva till möjligheten som Komvux innebär, som att få möjlighet till "en andra chans".

De negativa utsagorna rör främst den institutionella aspekten. Några menar att det råder dåliga ekonomiska förhållanden och regler och syftar främst på systemet för studiestöd. Brister i organisationen och schemaläggningen är en annan negativ aspekt liksom betygssystemet. En del var också negativ till studieformen och tyckte det var för hög studietakt, för många ämnen och prov samtidigt samt för mycket självstudier. Några var negativa till studiemiljön och pekade på sociala brister. Grupperna var för stora och för heterogena för att ge en positiv studiemiljö. Några påpekade också brister i utrustningen. De negativa konsekvenser av utbildningen som nämns är att den tar för mycket tid så att familj och fritid blir lidande. För de som inte fått arbete efter studierna har detta nämnts som en negativ effekt.

Kunskapslyftet

Rolf Lander och Monica Larson har gjort ett antal enkätstudier om Kunskapslyftet och dess effekter. I rapporten *Val av vuxenstudier och erfarenheter efter ett år* (1999) har bland annat en jämförelse gjorts mellan hur studierna inom vuxenutbildningen uppfattas under utbildningen som pågick läsåret 97/98 och uppfattningen ett år efter avslutade studier. De som deltagit i enkäten har alla haft Särskilt utbildningsbidrag (UBS)⁹.

Författarna har bland annat undersökt hur värdefulla studierna uppfattas vara. 88% var mycket eller ganska positiva när studierna pågick om vad studierna ger en personligen och hur intressant det var. 80% ansåg ett år efteråt att de hade gjort rätt som studerat. Det som kännetecknar de som varit mest tillfredsställda är att de hade arbete innan studierna och fortfarande var i studier ett år efteråt, alltså de som brutit upp från arbetslivet för att studera. Det som kännetecknar de som varit mindre nöjda är att de gått från arbete till arbetslöshet. Ännu mindre nöjda är de som gått från arbetslöshet till förnyad arbetslöshet.

⁹ För att få UBS krävs att man är arbetslös, 25-55 år och har som mest tvåårigt gymnasium (Lander & Larson, 1999)

År 2000 skrev Lander och Larson rapporten *Kunskapslyftets effekter på kort sikt* där man genom enkäter jämfört deltagare i vuxenutbildning med icke deltagare, mellan åren 1998 och 1999. Här kommer de fram till att deltagandet i vuxenstudier har inte gett några påtagligt ökade chanser att få ett arbete, men istället har det kraftigt ökat chanserna till att gå vidare i med mer utbildning. Författarna menar här att effekterna blir fördröjda och först kan mätas efter att deltagarna avslutat sina studier helt.

Kommentar

Den bild som ges av dessa studier är att de flesta deltagarna är nöjda med vuxenutbildningen och tycker att det kan ge mycket att studera som vuxen. De pedagogiska idealen som förespråkas av Knowles verkar dock ännu inte ha fått något stort genomslag i vuxenutbildningen. Frågan är om resultaten från dessa studier också är giltiga idag? Denna frågeställningen kommer jag att ta fasta på i min analys.

6. Metod

I inledningen av arbetet, och även tidvis under studiens gång, hade jag kontakt med rektorn på Vuxenutbildning Mölndal som först gav mig i uppdrag att utvärdera denna satsning på infrastruktur för vuxnas lärande. Han gav mig också en hel del bakgrundsmaterial om satsningen och om Vuxenutbildning Mölndal. Eftersom hela infrastrukturatsningen är stor och omfattar många olika delar inom vuxenutbildning har jag gjort vissa avgränsningar i samråd med rektorn. Arbetet har istället för en utvärdering blivit en studie, där syftet inte är att värdera lärcentret utan att göra en beskrivning av hur det kan användas och fungera. Jag har valt att koncentrera mig på de studerande som använder lärcentret för att få en bild av hur det används och hur det kan verka som en resurs för de studerande. Rektorn för vuxenutbildningen fick också möjlighet att läsa igenom texten som beskriver Vuxenutbildning Mölndal för att allt skulle bli korrekt återgivet.

6.1 Kvantitativa och kvalitativa metoder

Ofta görs en indelning i två olika huvudtyper av metoder, de kvantitativa och de kvalitativa (Holme & Solvang, 1996). Båda metoderna har som främsta syfte att ge oss en inblick och en förståelse för i hur samhället vi lever i ser ut och fungerar, och hur olika grupper och aktörer i samhället påverkar och samverkar med varandra. Skillnaden brukar generellt handla om att forskning med kvantitativa metoder behandlar data som går att mäta. Datan består till stor del av siffror som analyseras och redovisas i form av statistik. De kvalitativa metoderna fokuserar däremot på data som inte är mätbara.

Åsberg (2001) menar dock att det är fel att tala om kvantitativa och kvalitativa metoder, eftersom metoden innebär tillvägagångssättet i undersökningen och detta varken kan vara kvantitativt eller kvalitativt i sig. Istället menar han att distinktionen endast bör göras mellan kvantitativa och kvalitativa *data*. I och med att begreppen om kvalitativa och kvantitativa metoder ändå är så vedertagna och används i stor utsträckning i litteratur om metod kommer jag ändå att använda dessa begrepp här.

I denna studie har jag valt att använda mig av en kvalitativ ansats. Jag vill få en inblick i hur de studerande ser på vuxenutbildningen och lärcentret och hur lärcentret används, genom att ta del av deras olika beskrivningar och berättelser. Den kvalitativa forskningen ska präglas av

en närhet till det undersökta (Holme & Solvang, 1996). Dels en fysisk närhet, man ska vara på plats och se och träffa de personer som forskningen berör. Dessutom bör en social närhet eftersträvas, som en grund för ömsesidig tillit mellan forskaren och de personer som deltar i undersökningen. Forskningen utgår från forskarens förförståelse om det som undersöks, och målet är att forskaren ska sätta sig in i situationen ”inifrån”. Genom tolkningar av materialet ska en så ”riktig eller sann” beskrivning som möjligt av det som skett ges i rapporten. Kvalitativ forskning handlar mer om att beskriva komplexiteter än samband och generaliseringar. Forskarens egen roll är framträdande i kvalitativ forskning och Holme & Solvang (1996) menar att forskarens beteende ofta genomsyrar hela situationen. Andra saker som kännetecknar kvalitativ forskning är att rapporten bör innehålla tydliga beskrivningar av till exempel personer och aktiviteter för att skapa en förförståelse för materialet, samt att det i rapporten bör finnas med citat från materialet som visar hur individerna faktiskt uttrycker sig (Holme & Solvang 1996).

6.2 Kvalitativa intervjuer som metod

Min huvudsakliga datainsamlingsmetod har varit kvalitativa intervjuer. Samhällsvetare som bedriver forskning använder sig ofta av intervjuer som metod för att undersöka människors attityder, åsikter och uppfattningar på många områden (Starrin & Renck, 1996). Intervjuer har beskrivits på många olika sätt men det vanligaste är att definiera en intervju som en speciell typ av samtal för att samla information om något, och att det är en social interaktion mellan människor som i de flesta fall är främlingar för varandra. (Starrin & Renck, 1996)

Den kvalitativa intervjun är till största delen en språklig händelse (Starrin och Renck, 1996). Den formas av en interaktion mellan två eller flera personer där både intervjuaren och intervjupersonen påverkar varandra. I alla typer av intervjuer är det viktigt att få fram bra och användbar information från de svarande om det som undersöks. Kvale (1997) beskriver att den kvalitativa intervjun har som mål att förstå något ur den intervjuades livsvärld, och därför eftersträvas en nyanserad bild av denna livsvärld i intervjuerna. Som intervjuare bör man genom samtalet försöka få så förutsättningslösa beskrivningar som möjligt ur den intervjuades livsvärld för att kunna beskriva händelser och handlingsförlopp. Därför bör intervjuaren vara nyfiken och lyhörd för vad som sägs och lägga in så lite som möjligt av egna värderingar under intervjun.

Min ambition är att genom löst strukturerade intervjuer få tillgång till de studerandes beskrivning av lärcentret och hur det används. De flesta intervjuer kräver någon form av intervjuguide för vilka områden som ska tas upp under intervjun. I vilken ordning eller på vilket sätt detta görs är oväsentligt. Vid utformandet av en intervjuguide är det bra att göra provintervjuer där man alltså testar sin guide. I samband med utformandet av guiden bör man också studera hur litteraturen har behandlat fenomenet som ska studeras (Starrin & Renck, 1996).

I den kvalitativa intervjun bör frågorna vara så öppna som möjligt för att få tillgång till mycket information av skilda slag (Starrin & Renck 1996). Men även öppna frågor måste ha struktur och ett fokus på ämnesområdet. Även klimatet bör vara öppet mellan intervjupersonen och intervjuaren, för att få intervjupersonen att känna sig trygg och svara öppenhetligt och ärligt. Ett vanligt problem är annars att intervjupersonen svarar det som han eller hon tror att intervjuaren förväntar sig.

Intervjupersoner kan benämnas informanter eller respondenter beroende på vilken roll de har i den företeelse som undersöks (Holme & Solvang, 1996). Respondenter är själva del i den verksamhet som står i fokus, medan informanter står utanför, men har en god insikt i verksamheten av ett eller annat skäl. Både de studerande och lärarna är delaktiga i verksamheten i lärcentret och benämns således respondenter.

6.3 "Studiebesök" och etnografisk metod

För att få ett perspektiv på vad som försiggår i lärcentret och hur det fungerar mer konkret har jag gjort "studiebesök" där. Detta är min egen benämning på de enklare observationer jag gjort i lärcentret. Jag har helt enkelt besökt lärcentret och vistats där för att få en inblick i verksamheten. Jag ville få en förståelse och bilda mig en uppfattning om de studerande som arbetar där och lärarna som finns där som hjälp och stöd för att bättre förstå resultatet. Jag har oftast suttit vid ett arbetsbord och läst eller arbetat med mitt eget material, samtidigt som jag observerat vad som hänt runt omkring mig. Observationer som metod är ursprungligen en av de viktigaste delarna i *etnografisk forskning*, en metod som jag inspirerats av i detta arbetsförfarande. Etnografi betyder folkbeskrivning och har sitt ursprung i antropologin och etnologin som betyder läran om människan och läran om folk och nationer (Kullberg, 1996). Numera används etnografi som metod för att forska inom en rad olika områden för att förstå människor i ett socialt sammanhang (Beach, 1991).

Observationer i etnografisk mening kan vara antingen öppna eller dolda. En dold observatör utger sig för att vara en del i den grupp som studeras medan den öppna talar om att man finns där för att observera ett skeende (Holme & Solvang, 1996). Här har jag själv valt en linje mitt emellan. Vid de tillfällen då jag suttit i lärcentret och enbart observerat skeendet och studerat inför mitt eget arbete har jag varit "dold" men vid de tillfällen då jag tagit kontakt med personer för att samtala har jag presenterat mig och mitt uppdrag. Eftersom miljön i lärcentret är väldigt öppen och människorna som sitter där byts ut hela tiden har jag ansett att detta varit den bästa metoden.

6.4 Urval och tillvägagångssätt

Intervjuerna

Urvalet till intervjuerna har gjorts bland de studerande som använder lärcentret i någon mån. De som jag har intervjuat har jag träffat på plats i lärcentret och frågat om de vill delta i studien. Detta för att det är endast dessa som kan ge information om hur lärcentret används. För att kunna ge en bild av lärcentret måste intervjupersonerna i någon mån ha en uppfattning om det att dela med sig av. Holme & Solvang (1996) betonar vikten av att göra ett relevant urval genom att välja ut intervjupersoner som har insikt i det som ska undersökas. Tilläggas bör kanske att ingen av de som tillfrågades svarade nej på min förfrågan om intervju.

Åtta studerande valdes ut för intervjuer och de var mellan 19 och 45 år, representerade båda könen och hade lite olika bakgrund studie- och yrkesmässigt. De representerade både betygshöjare och traditionella komvuxstuderande. Jag intervjuade också två av lärarna som arbetar i lärcentret. Vid kvalitativa undersökningar är det en fördel att ha med så många olika undersökningsenheter som möjligt för att få en nyanserad och bra bild av fenomenet (Holme & Solvang, 1996). Från början var tanken att även ha med en grupp studenter som läser högskolekurser på distans. Denna grupp använder lärcentret på ett helt annat sätt än de övriga som ingått i studien. För betygshöjarna och de traditionella komvuxstudenterna används

lärcentret mer som studiemiljö vid sidan om klassrumslektionerna, medan högskolestudenterna använder sig av telebildutrustningen som finns där för att kunna delta i föreläsningar på annan ort. Det skulle vara intressant att även ha med deras perspektiv för att få en bred bild av de olika områden som lärcentret används till. Men fokus för min undersökning är nu lärcentret som studiemiljö. På grund av detta, och att högskolestudenterna är en förhållandevis liten grupp jämfört med de övriga studerande på Komvux, (20 av 800) så har denna grupp inte tagits med i urvalet.

Bland lärarna valdes först två stycken ut som av schemat visade att de spenderade relativt mycket tid i lärcentret. Dessa kontaktades via e-post med kort beskrivning av studien och en undran om de ville ställa upp på en intervju. Av dessa fick jag svar av en person som gick med på en intervju. Den andra svarade inte. Jag fortsatte att kontakta en annan lärare, också via e-post, denna gång en som inte spenderade så mycket tid i lärcentret. Jag fick ett tveksamt svar, och rekommenderades att kontakta ytterligare en annan lärare. När denna andra inte svarade så gick den tveksamma läraren med på att intervjuas. Intervjuerna med lärarna gjordes för att få en kontrast till intervjuerna med de studerande. Lärcentret är i princip alltid bemannat med lärare och lärarna skulle också kunna ge en intressant bild av verksamheten där.

Till intervjuerna utformades två intervjuguider (se bilagor) med övergripande frågeområden. I samband med detta läste jag olika teorier om vuxenutbildning för att få frågeområden som sammanföll med dessa. Olika intervjuguider användes för de studerande och lärarna. Den första intervjun användes som en provintervju. Den skrevs ut helt innan de andra intervjuerna genomfördes och intervjuguiden justerades genom att en fråga lades till. Detta för att ännu bättre kunna belysa de studerandes uppfattningar om lärcentret. Den första intervjun har dock ändå behandlats likadant som de övriga i resultatet och analysdelen eftersom de övriga frågorna i provintervjun var samma som vid de senare intervjuerna.

De intervjuer som hölls med studerande ägde rum i ett klassrum på skolan som jag fått tillgång till förutom i ett fall där vi satt i lärcentrets tystläsningsrum. I samtliga fall var vi dock ensamma och blev inte störda. I lärarnas fall satt vi vid ett tillfälle i dennes arbetsrum och vid det andra tillfället i ett ledigt klassrum. Alla intervjuer hölls under våren 2004. Intervjuerna varade 30-60 minuter, de spelades in på band och skrevs därefter ut för analys. De fem första intervjuerna med studerande skrevs ut noggrant, medan de tre sista endast sammanfattades, men sparades på kassett för eventuella kontroller och citat. Jag ansåg då att jag fått ett begrepp om verksamheten och kunde lyssna mer aktivt till intervjuerna efter viktiga områden, och det var inte längre nödvändigt att ha hela intervjuerna utskrivna ordagrant. De två lärarintervjuerna skrevs ut och sparades också på kassett för citat och kontroller.

Resultatet och analysen

Först gjordes en beskrivning av lärcentrets lokaler och aktivitet efter minnesanteckningar från de tillfällen jag besökt lärcentret. För att få struktur på resultatet lästes intervjuutskriften noga igenom och det som ansågs viktigt för studien kodades i kategorier utifrån frågeområden och resultaten presenterades enligt dessa (Alvesson & Sköldberg 1994). Denna indelning blev dock splittrad och gav inte den översikt som önskades. Istället kategoriserades resultatet enligt några olika svarsområden som framkommit under intervjuerna, vilket gav mer samlade resultat. Resultaten från intervjuerna med lärarna har separerats från de övriga svaren, även om de till viss del berör samma områden. Deras berättelse är med som kontrast till de studerandes och för att få ett kompletterande perspektiv på lärcentrets funktion.

Resultaten belyses med citat från intervjuerna. Dessa är återgivna så noggrant som möjligt, och endast marginella redigeringar har gjorts. Uttryck som till exempel "liksom" och pausljud som "öh" har tagits bort där jag inte ansett att det haft betydelse för meningen.

De olika respondenterna har getts fiktiva namn som används vid citat och vissa beskrivningar. Detta för att lättare kunna göra kopplingar mellan personerna och citaten och för att ge förståelse för vem som uttryckt vissa åsikter. Namnen är påhittade för att undvika att respondenterna ska kunna identifieras

Jag har eftersträvat att göra en reflexiv tolkning av det empiriska materialet (Alvesson & Skoldberg, 1994). Vid analysen drogs paralleller och jämförelser med den tidigare texten för att se hur resultatet kunde kopplas till målen om det livslånga lärandet och teorierna om vuxenutbildning.

6.5 Tillförlitlighet

De intervjuer som gjorts har endast varit med studerande som i någon mån använder lärcentret. De som intervjuats har alla besökt lärcentret och således kan antas att de får ut något av att gå dit. Styrkan i detta är att man kan få en bild av hur det används och hur det fungerar. Jag är medveten om att det kan vara så att de som går dit är de som är positivt inställda till lärcentret och tycker att det kan få ut något av dess verksamhet. De som inte går dit har förmodligen sina skäl till detta, men jag har valt att inte ta hänsyn till detta i den här studien.

Trovärdigheten i intervjusituationen går också att ifrågasätta. De intervjuade visste att studiens syfte var att ge en bild av lärcentret och möjligheten finns att de intervjuade ville ge en bild av lärcentret som inte i alla lägen överensstämmer med verkligheten. Risker finns att de ville framställa lärcentret i en positiv dager för att ett lärcenter rimligtvis borde vara en positiv investering för de studerande. Det finns också en risk att de intervjuade såg denna undersökning som ett tillfälle att föra fram klagomål och önskemål kring lärcentret, vilket kan ha gjort att de betonade problem och brister på en nivå som inte överensstämmer med deras verkliga uppfattning.

Redan vid utskrifterna av intervjuerna börjar en tolkningsprocess. När inspelade intervjuer skrivs ut används en annan uppsättning språkliga regler än vid det talade språket (Kvale, 1997). Det är också subjektivt hur man väljer att sätta punkter och kommatecken i en ström av ord, vilket gör att utskriften som används i analysen endast är en reproduktion av det som verkligen sagts. I och med att intervjuerna skrivits ut kan man ändå komma så nära som möjligt det verkliga samtalet.

Den beskrivning som görs utifrån mina besök på lärcentret är helt mina egna upplevelser och således subjektivt tolkade. Ändå har jag försökt hålla mig så reflekterande som möjligt i mina beskrivningar, för att försöka ge en rättvis bild av lärcentret. Mina besök har bidragit till bättre tolkningar och en bättre förståelse för de resultat som framkommer än om inga besök gjorts, eftersom jag fått en inblick hur lärcentret ser ut och hur det fungerar rent praktiskt.

Reliabilitet är ett mått på hur pålitlig undersökningen är. Eftersom varje intervjusituation blir individuell vid öppna intervjuer och man eftersträvar att få en nyanserad bild av det som studeras är reliabiliteten av underordnad betydelse i kvalitativa studier. "Det är praktiskt omöjligt att förena detta med ett djupgående stadium av personens upplevelser" (Holme &

Solvang 1996, s. 94). Något som dock skulle kunnat inverka på studiens reliabilitet är om de frågor som ställdes under intervjun på något vis skulle kunna ha varit ledande och fått de studerande att svara såsom de trodde att jag ville att de skulle svara (Kvale, 1997).

Validitet är ett mått på hur giltig undersökningen är, det vill säga om den mäter det den utger sig för att mäta (Holme & Solvang, 1996). Under hela undersökningsprocessen har mitt syfte och mina frågeställningar varit i fokus. Dessa har legat till grund för utformandet av intervjuguiderna och genomsyrt bearbetningen av materialet samt analysen, vilket borde stärka validiteten. Genom att man som forskare har en större närhet till det som undersöks i kvalitativa studier underlättas också arbetet med att få fram giltig information (Holme & Solvang 1996).

Det relativt breda urvalet av intervjupersoner borde vara tillräckligt omfattande för att täcka olika grupper studerande. Även ett par lärare har intervjuats för att ytterligare få en synvinkel på lärcentret. Detta borde stärka både pålitligheten och giltigheten för studien.

Det går knappast att generalisera resultaten i denna studie i någon vidare mening, eftersom resultaten endast rör de som använder lärcentret i Mölndal. Det går inte att säga något om de som inte använder lärcentret och heller inget om hur det ser ut vid lärcenter i andra kommuner, vilket inte heller var syftet. Det relativt varierade urvalet av intervjupersoner kan dock spegla många av användarnas åsikter och man kan anta att de skilda åsikter som framkommit ger en god bild av lärcentret.

7. Resultat

Först görs en beskrivning av lärcentret och dess funktioner utifrån det material jag fått från mina studiebesök i lärcentret. Utifrån intervjuerna med de studerande på lärcentret har sedan ett antal viktiga områden identifieras och de redovisas var för sig och belyses med citat från intervjuerna. Redan i ett sådant arbetsförfarande har analysen till viss del påbörjats (Bjurwill, 2001) men jag har ändå valt att ha ett eget kapitel för analys och slutsatser efter redovisningen av resultaten. Nedan följer en presentation av respondenterna.

Angelica – Komvuxstuderande, läser fyra kurser

Björn – Både komvuxstuderande och betygshöjare, läser två kurser samt fyra provningskurser

Carina – Betygshöjare, läser två provningskurser

David – Komvuxstuderande, läser två kurser

Erik – Komvuxstuderande, läser fyra kurser

Fanny – Komvuxstuderande, läser en kurs

Gunilla – Komvuxstuderande, läser en flexkurs, samt har gått collegeutbildningen

Hanna – Både komvuxstuderande och betygshöjare, läser två kurser samt sju provningskurser

Iris – lärare

Julia - lärare

7.1 Resultat från studiebesöken

Lokalerna

Lokalerna för lärcentret ligger i anslutning till Komvux lektionssalar. Dessa lokaler i sin tur utgör en del av en högstadieskola som är belägen i norra kommunen, på gränsen till Göteborgs kommun. Lärcentret består av ett studierum med ett trettiotal sittplatser möblerat i

grupper. Det finns två lärarplatser med datorer, ett par gröna växter och hela ena långsidan utgörs av stora fönster. På den andra långsidan hänger sex planscher med budskap som "Hjälp varandra", "Planera din tid och din uppgift", "Tro på dig själv", "Talang, passion, mästerskap", "Fatta beslutet: jag vill" och "Repetera ofta". På den ena kortsidan finns en whiteboard-tavla och längs den andra finns bokhyllor med dels romaner, dels läroböcker, uppslagsverk och lexikon. Läroböckerna är inlåsta i ett vitrinskåp som låses upp av lärare. Vid bokhyllan finns även ett tidskriftställ med olika tidningar tidskrifter som Göteborgs-Posten, Ordfront, VI, Populär Historia, Dator och Forskning och framsteg.

I anslutning till studierummet, som även kallas studioteket, finns ett mindre rum som används av vägledarna ett par gånger i veckan. Detta rum kan om det är ledigt även användas till tystläsningsrum. Där finns också en telebildanläggning. I ett annat mindre rum som också angränsar till studioteket finns tolv datorer uppdelade på två rader.

Utanför ingången till studioteket finns en sittgrupp med ett bord och fyra enklare fåtöljer, samt ett par andra sittgrupper med bord och ett par stolar. Det finns två toaletter varav en är handikappanpassad, och vid den lilla trappan som leder ner till lärcentret finns en hiss för rullstol. Det finns också ett pentry här. I anslutning till lokalerna finns också ett litet café där man kan köpa fika och smörgåsar.

Aktivitet

Aktiviteten i lärcentret har vid tiderna för mina besök varit väldigt skiftande. Såsom jag upplever det har det varit ganska lugnt tidigt på morgonen och folk har börjat fylla på sittplatserna runt 10-tiden. Mitt på dagen, mellan 10-14 har det varit ganska mycket aktivitet och minst hälften av de cirka 30 sittplatserna har varit upptagna av studerande. Lärarna har vid dessa tillfällen oftast haft fullt upp med att hjälpa elever med deras problem och frågor. Frågorna kan röra både små och stora saker. Ibland räcker det med en mening som förklarar en företeelse, medan vissa problem kan ta upp mycket tid för en lärare och en studerande.

Jag upplever lärcentret som en öppen miljö utan särskilt många regler. Dörren är ofta öppen in till studioteket och människor pratar både med varandra och i sina mobiltelefoner där inne. Vid ett tillfälle hade en kvinna med sig ett barn på 6-7 år som fick sitta och läsa en bok och rita. Detta gör att när det är mycket folk kan det bli ganska hög ljudnivå. Trots detta upplever jag att tystläsningsrummet ganska sällan används.

De studerande som sitter här är av väldigt blandad karaktär. Det är mycket blandade åldrar och många ser ut att ha annat etniskt ursprung än svenskt. Dock har det vid nästan alla mina besök varit fler kvinnor än män i studioteket. Om detta beror på att det är fler män än kvinnor på hela komvux eller om det är en större andel kvinnor som utnyttjar lärcentret har jag inte forskat vidare i. I datarummet upplever jag det dock som mer jämlikt fördelat mellan könen, här sitter ofta både män och kvinnor i en ganska jämnt fördelad blandning.

De studerande utnyttjar också lärcentret på olika sätt. Några sitter för sig själva och studerar och vill ha hjälp då och då av läraren. Andra sitter i par eller grupper och diskuterar ämnet, förhör varandra, diskuterar studierna i allmänhet eller bara vad de ska göra till sommaren.

Lärarna får frågor om allt möjligt, både ämnesrelaterade saker, men de får också förklara hur provningskurser fungerar. Vissa frågor kring till exempel betygvalidering hänvisas till studievägledarna.

Ett intryck jag får är att många läser ämnet matematik. Efter en kontroll på schemat över lärarna i lärcentret visar det sig att matematiklärarna är de lärare som är där oftast.

7.2 De studerandes beskrivningar

Lärcentret och den allmänna studiesituationen

De flesta som följer kurser på Komvux tycker att **tempot på kurserna är för högt** och att de inte har någon chans att påverka detta. Många nämner ord som ”kompakta” och ”komprimerade” om kurserna och menar att lärarna måste stressa med genomgångar för att hinna med allt på lektionerna. Erik och Angelica pekar på problem som kan uppstå på grund av den stressade situationen. Erik tycker om att diskutera på lektionerna för att lära sig mer men...

...det är inte alla ämnen eller lärare man kan göra det, i och med att det är så tajt med dom här ämnena och lektionerna. Dom har ju inte den tiden heller. ... Ibland upplever jag det som att dom forcerar fram lite med andan i halsen för att hinna med allt, det är lite synd. Det blir väldigt, upplever jag, och andra också, att dom känner sig så oerhört stressade, dom andra eleverna också att läraren forcerar så väldigt. (Erik)

Många lektioner är väldigt korta och väldigt kompakta. Då kanske inte alltid man får den hjälp man behöver. Som typ matte, då har dom bara genomgångar hela lektionerna, man har inte tid att fråga nånting. (Angelica)

I dessa stressade situationer kan lärcentret fungera som avlastning och stöd på lite olika sätt.

De som inte följer kurser utan bara gör provningar för att höja betygen har ett mycket fritt upplägg. De har ett datum för provningen och det är helt deras eget ansvar att var förberedda tills dess. För dessa personer kan lärcentret till viss del fungera som en ersättning för den undervisning som de går miste om, eftersom de ändå kan ha kontakt med sin handledare och få hjälp och stöd.

Komvux som helhet verkar både ha vissa delar som är väldigt flexibla, samtidigt som några delar är väldigt fasta. Kurserna har ett **fast upplägg** med lektioner där innehållet på förhand är bestämt av läroplanen. På vissa kurser finns dock möjligheten att läsa på två terminer, då man läser samma kurs två gånger, men inte gör alla provningar under samma termin. Det finns även något som kallas flexkurser, som ska vara mer flexibla än de vanliga kurserna. Här har de studerande ett större ansvar och det är mer självstudier. De studerande läser de kurser de själva vill, men oftast inte av intresse för kurserna, utan för att de behöver komplettera med vissa ämnen eller höja betygen i vissa ämnen.

Personlig drivkraft och motivation

Gemensamt för alla som jag pratade med under intervjuerna, både betygshöjare och de som läste kurser var att de hade ett **mål** som sträckte sig bortanför de nuvarande studierna. Komvux i sig fungerar bara som en transportsträcka, eller en mellanlandning på väg mot andra mål. Dessa mål är i många fall högskoleutbildningar, men också Kvalificerade Yrkesutbildningar (KY) nämns.

Komvux är nödvändigt för att nå de högre målen, men upplevs för den skull inte bara som ett nödvändigt ont. De flesta ger en positiv bild av skolan och menar att de trivs mycket bra, att de kan mogna och växa i sig själva. Ett annat mål som nämns är få bättre förutsättningar arbete.

Sen växer man väl i det här också, man får lite mer bakom sig, för idag kommer man ingenstans utan gymnasie. Man kan inte söka arbete, ingenting. (Gunilla)

De traditionella kurserna är relativt styrda i och med sitt upplägg, som diskuterats ovan. Alla menar dock att de har ett eget ansvar för att klara av studierna. Nu när man är vuxen är det mer upp till en själv. Dessutom är Komvux självvalt och eftersom målet oftast är bortom Komvux gör detta att de studerande känner ett större ansvar än till exempel i gymnasieskolan.

Den största skillnaden med att studera som vuxen i jämförelse med när man gick i ungdomsskolan är just motivationen menar de studerande. De har ett mål framför sig och komvuxstudierna är ett medel för att uppnå målet. De studerande säger sig själva vara mer seriösa och även att de upplever sina klasskamrater som mer seriösa. Björn menar att det handlar om en annan inställning:

Det är klart, jag har ju bättre inställning nu än vad jag hade förut. Nu är jag ju mer.. nu vill jag ju mer än vad jag ville förut, när man pluggade på gymnasiet. (Björn)

De upplever till viss del också **relationen till lärarna** som annorlunda nu i jämförelse med gymnasiet eftersom de studerande har mer motivation som vuxna. Många beskriver att de blir behandlade mer som vuxna nu än på gymnasiet och att de mer blir sedda som enskilda individer. Erik och Hanna ger tydliga exempel på detta:

Jag upplever till viss del att de söker se till mitt behov va, och försöker inrikta det på det och försöker och anpassa.. eller inte anpassa, men de försöker se mina behov, vad jag behöver, vad jag behöver hjälp med vad jag behöver läsa på och sånt. Alltså mer inriktat på individnivå så att säga. Det tyckte jag när jag gick i skolan, att där var man en grupp va, och det var bara skrivningarna som var viktiga och sen vad man presterade däremellan var egentligen oväsentligt. (Erik)

Jag tror det beror på att man är äldre nu, man har en annan sorts kontakt med lärarna än vad man hade på gymnasiet. Där såg dom på en som en liten tonårsfigur liksom. Man blev mer behandlad som elev, men här.. man kan liksom kommunicera på ett helt annat sätt.

Var tror du det kan bero på?

För att man är äldre, dom tar en mer på allvar. För nästan alla som går här dom har ju ett mål, dom vill komma nån vart, och då brinner dom kanske mer för att hjälpa en, när dom vet att man strävar efter nånting. Till skillnad från gymnasiet, alla går ju där för att dom måste gå där. (Hanna)

Någon tror att lärarna på Komvux har bättre förutsättningar att vara bra lärare än på till exempel gymnasieskolan tack vare de studerandes motivation. Det är inte så många andra problem som kännetecknar ungdomsskolan som står i vägen på Komvux (skolk, stökiga klasser, osv).

David menar att just tillgången till ett lärcenter påverkat hans inställning till studierna. Han menar att det "skulle inte gå annars" och att lärcentret definitivt har påverkat hans resultat. När han skulle börja på Komvux bytte han till och med adress och folkbokfördes i Mölndal för att få tillgång till den hjälp som Komvux här erbjuder.

Studievägledarna har gett ett positivt intryck hos de studerande. Alla har inte pratat med dem men de som har gjort det ger ett odelat positivt intryck av dessa. De beskrivs som kompetenta och trevliga. De kan hjälpa till att reda ut saker med betyg och högskolestudier och så vidare för att motivationen ska hållas uppe.

Jag har fått mer hjälp än vad, liksom vad dom borde ge, har det känts ibland, när det har varit vissa problem. Då har dom verkligen ställt upp, det har dom. Ser dom att man har ett mål, att man brinner för nånting, om man vet vart man ska så hjälper dom en, dom gör verkligen allt som står i deras makt för att hjälpa en. Det har jag verkligen märkt av, så det är jättebra. (Hanna)

Koncentration och rutiner

Ett av de främsta skälen till att gå till lärcentret är att man kan **komma ifrån och koncentrera sig** bättre där. Många talar om att det kan vara svårt att koncentrera sig hemma där det kanske finns barn och familj eller annat som kan distrahera studierna. Eller så är det helt enkelt tråkigt att sitta hemma ensam. På lärcentret gör man det man ska.

Det är ett bra ställe, man kan komma ifrån. Det är lättare att sätta sig på ett speciellt ställe och läsa om man ska läsa på prov, läsa på ämnen och skriva arbeten och sånt, än och sitta hemma. Då sitter man gärna och kollar på TV kanske, eller hittar på nåt annat. (Björn)

En tendens som märks framför allt för betygshöjarna, men även för andra studerande var att lärcentret är ett sätt att **skapa struktur i sina egna studier**. Att det framför allt verkar viktigt för betygshöjarna är att de inte har några schemalagda lektioner att rätta sig efter i veckan, utan de måste planera all sin tid själva. Lärcentret och schemat över lärarna kan då vara en bra hjälp. Några har gjort egna scheman över vilka tider de ska sitta i lärcentret, ofta utifrån när deras ämneslärare var där.

Jag har ett schema och så har jag lagt in, på dom dagarna som till exempel matte C-läraren eller vad det nu än kan vara är i studioteket, så försöker jag följa det. (Hanna)

I och med att de studerande vet vilka tider som lärarna finns i lärcentret kan det också bidra till att upprätthålla disciplinen med studierna.

Jag är på lärcentret tre dagar i veckan ungefär, och då försöker jag komma dit på dom tider som lärarna i just dom kurserna jag har är där. Och jag tycker det är väldigt bra att dom har speciella tider, att man kan gå dit och fråga när man behöver hjälp. (Carina)

Carina fortsätter lite senare i intervjun att tala om disciplinen:

Eftersom jag har bestämt vissa dagar som jag vill vara här så gör det att jag verkligen åker hit och studerar. ... Sitter man hemma och ska studera så blir det inte lika mycket gjort.

Ibland är det dock svårt att koncentrera sig även i lärcentret. Det är ofta mycket folk och det blir lätt hög ljudvolym. De flesta menar att lokalerna är relativt funktionella som de är, men menar att lärcentret ibland känns lite litet. Det finns ett tystläsningsrum dit man kan gå om man vill ha lugn och ro vid dessa tillfällen.

Det [tystläsningsrummet] är bra. Om man har kanske prov eller nånting, om man måste ha helt tyst. För det är klart det är ju.. många pratar ju där inne i studioteket. Det är ju tystare, det blir ju lugnt därinne. (Gunilla)

Detta rum är dock ibland upptaget av studievägledarna som använder det för att de studievägledning i anslutning till lärcentret. Trots detta menar övervägande delen att lärcentret oftast fungerar bra som studiemiljö för att man ska kunna koncentrera sig på sina studier.

Tillgång till lärare

Att lärarna finns i lärcentret gör stor skillnad menar de studerande. Att de kan ge **hjälp och stöd** utöver lektionerna innebär för många att de i större utsträckning kan få kontroll över sina studier. De kan planera hur mycket tid de vill lägga på ett visst ämne och få den hjälp de

behöver i den utsträckning som lärarna är tillgängliga. Lärarna har också möjlighet att ge personlig och individuell hjälp till varje studerande, något som upplevs som positivt. De flesta kan få hjälp och stöd efter sina individuella behov. På lektionerna finns sällan tid för detta på grund av antalet studerande i varje klass och det höga tempot som kurserna håller.

[Lärarnas roll är] mycket bra! Att dom är där och att man kan fråga, du har liksom nästan personlig hjälp. ... Dom hjälper ju verkligen till om det är nåt. (Björn)

Vad gäller lärarnas funktion i lärcentret finns ett övergripande svar som alla är överens om. Lärarnas roll i lärcentret är att hjälpa de studerande med frågor och problem i ämnena. Några har uttryckt sig att lärarna fungerar som "bollplank", "verktyg" eller som "vägledare" som ska stödja de studerande i sina studier. De kan ge tips och råd om studieteknik och hänvisningar till relevant litteratur och viktiga sidor i läroboken.

Lektionerna upplevs som ganska komprimerade och stressande av många och i lärcentret kan man då få mer hjälp om det behövs. Att ha tillgång till att fråga lärarna är framför allt en fördel om man tycker att ett ämne är svårt och det behövs extra hjälp med förklaringar.

Jag tycker att det är väldigt bra att det finns, för jag menar.. hänger man inte med på lektionerna och inte har någon hemma som kan hjälpa till så är det jättebra att det finns någon här. Speciellt den läraren som man har i det ämnet finns där så att man kan fråga. (Fanny)

Det är också en fördel om man missat en lektion, man kan då lätt få tag i den information som tagits upp där och man hamnar inte efter i undervisningen.

Jag kan ju gå dit och prata om jag missat lektioner och sådär. (Angelica)

Fanny går till lärcentret endast för att få hjälp av sin lärare:

[Jag] frågar ofta hur jag ska göra med en uppgift som jag inte lyckats lösa hemma. Ja det är väl det. (Fanny)

Om inte lärcentret fanns menar en del att det skulle bli jobbigare att studera i och med den stressade studiesituationen. Den hjälp man kan få av lärarna i lärcentret är svår att få på något annat håll. Många menar att man i större utsträckning skulle behöva fråga andra som läst samma ämne tidigare, eller eventuellt föräldrar och syskon.

Möjligtvis fråga lärarna kort efter lektionstid. Men jag skulle nog inte få så jättemycket hjälp. Eller fråga någon kompis som kunde lite mer. Jag skulle nog vara lite mer bekymrad. (Fanny)

Som sagts tidigare upplever några att lärarna brinner mer för det de gör än i gymnasiet. De är mer engagerade och vill hjälpa till på ett uppriktigt sätt. Bemötandet från lärarna bedöms positivt:

Dom är jättetrevliga. Jättetrevliga, jättehjälsamma, ställer upp... det händer att deras tid är ute på schemat, då dom ska vara kvar, men behöver man hjälp, kan dom så stannar dom gärna kvar och hjälper en. Man märker att dom är verkligen ute efter att hjälpa en, att dom vill att man ska lyckas. (Hanna)

En person menar dock att man inte alltid får den hjälp man vill ha. Han tror att det beror på att lärarna vill att man ska kunna klara sig på egen hand till största delen.

För betygshöjarna, som inte har tillgång till lektionsundervisning är lärcentret den plats där de håller **kontakten med sina handledare** i ämnena.

Man ska hålla kontakt med läraren regelbundet så att de vet att man är kvar så att man inte har försvunnit. (Hanna)

Den kontakten kan också vara viktig för att få hjälp och stöd inför provningen. Man lämnar även in färdiga uppgifter till lärarna.

Några ser lärcentret som ett komplement till undervisningen, ett ställe där man samlas och diskuterar med lärare och även klasskamrater om ämnet.

Tillgången till lärarna är god menar de flesta. Det finns alltid någon där och ibland till och med två samtidigt. Det upplevs också positivt att de följer schemat på ett bra sätt. De är där när de ska vara där. Några skulle dock vilja att det skulle finnas ännu bättre tillgång till lärare i lärcentret. Några tycker också att lärarnas pass borde delas upp mer. Några lärare är bara i lärcentret vid ett tillfälle i veckan, då under ganska lång tid. De studerande menar att det på ett sätt skulle vara bättre att ha tillfällena mer uppdelat så att det inte dröjer en vecka till man har chansen att träffa den läraren igen. Samtidigt menar de studerande att det är bra att de har långa pass så att de som behöver mycket hjälp kan få gott om tid med läraren.

Personalen är lyhörd inför önskemål från de studerande bland annat när det gäller praktiska detaljer. Ett exempel är öppettiderna i lärcentret som efter önskemål utökades både på morgnarna och på fredag eftermiddagar. Erik syftar just på öppettiderna:

Dom är väldigt lyhörda och så. Är det så att man kommer med förslag och ifrågasätter så går det att fixa nästan med en gång. Det är fantastiskt, det är jättebra! Det är man inte van vid att det ska gå så snabbt, annars får man tjata på allting.

Det som upplevs lite tråkigt är att det ännu inte hänt något med de rum i källaren som borde kunna göras i ordning till grupprum och enskilda studierum.

Tillgång till studiekamrater

Lärcentret fungerar också som en **mötesplats** för de studerande som kommer dit. Hur man som studerande hanterar detta beror lite på hur de studerande är som personer och i vilket syfte de besöker lärcentret. Några vill bara vara för sig själva och pratar sällan med någon. Andra upplever det som mycket positivt att man kan träffa kurskamrater eller andra som ska göra provning i samma ämnen att diskutera med. Man kan hjälpa varandra om det är något man missat, eller om man behöver hjälp med något.

Man har kanske nån lektion som man har missat så finns det nån kanske då som har varit på den lektionen som man kan fråga ”vad var det, har du några anteckningar” så man kan få en liten kort resumé om vad som hände då. ... Det är lite svårt om man sitter hemma själv. Där har man liksom inte den möjligheten att fråga nån om hjälp. (Erik)

Det är även socialt på så sätt att man bara träffas och pratar dels med sina klasskamrater men också till viss del med nya människor med andra erfarenheter än en själv som man kan ta del av. Det påpekas att det är viktigt att man kan hjälpa och stödja varandra i ämnen där man är olika duktig.

Man snackar ju alltid med folk som sitter där. Ser man att nån läser samma ämne så kan man fråga nånting som man har missat. (Björn)

Eget ansvar/självstyrt lärande

För betygshöjarna som inte får gå på lektioner utan bara göra provningar innebär studierna ett **stort ansvar**. De får helt och hållet lägga upp sina studier själva, bara de är någorlunda redo

när det är dags för provning. Detta innebär att de själva kan styra när och var de ska studera och också vilket sätt som passar dem bäst. Carina är en av dem som tycker bra om att själv kunna styra sitt lärande.

Ja, jag får ju bestämma i princip hur jag vill plugga själv, liksom allting. ... Vilka dagar och vilka tider och hur mycket jag ska göra varje dag. Sen så får jag ju skylla mig själv om jag inte har gjort tillräckligt mycket när provet kommer och så. Man har ju väldigt mycket ansvar när man pluggar själv så, men för mig tycker jag att det är bra. Det är ju väldigt olika från person till person, men jag gillar att ha allt ansvar på mig, för då vet jag att även om det går åt skogen så är det ju mitt eget fel, man har ingen annan och skylla på. (Carina)

Björn menar att eftersom man **ansvarar själv** för att lägga upp mycket av kurserna och studerandet, bidrar det till flexibilitet i lärandet. Man har möjligheten att ”lägga mycket krut” på det man tycker är jobbigt och svårt.

Personalen upplevs till viss del både flexibel och lyhörd. Särskilt de studerande som gör provningskurser menar att lärarna ger dem frihet att lägga upp mycket av studierna själva och läsa på det sätt de vill, så länge de känner sig redo för provningen.

Hanna menar att provningskurserna trots allt är ganska styrda av hur systemet fungerar. På provningskurserna har man ett enda prov att klara och hon menar att det inte uppmuntrar till ett givande lärande.

Dom har redan lagt upp en plan hur man ska göra provningen och sen då är det bara att göra den. Människor funkade ju olika, en del läser ju bättre om dom får sitta och jobba med nånting och kanske skriva egen sammanfattning och kanske göra arbeten. Ibland kan det ge mer än att sitta och verkligen råplugga, och så gå och göra ett prov. (Hanna)

Lärcentret kan också bidra till att det blir **lättare att välja tempo** på sina studier. De kurser man har svårare för, och behöver ”lägga mycket krut” på som Björn uttrycker sig, kan man jobba mer med i lärcentret. Man får tillgång till mer hjälp och handledning om det behövs för att lättare kunna hänga med i tempot på kurserna.

De studerande tycker också att de kan välja på vilket sätt de vill studera. Några vill sitta för sig själva och arbeta individuellt, medan andra föredrar att diskutera ämnen för att lära sig bättre. Lektionerna är ofta styrda, men här finns både ett tystläsningsrum och möjlighet att sitta i grupper, vilket gör att de kan välja hur de vill studera.

De flesta är överens om att det är viktigt att själv kunna styra över sitt lärande. Det får inte kännas som ett tvång för då blir det inte roligt. Och när det inte känns roligt så blir det svårt att lära sig. Många påpekar att om man gör något av eget intresse resulterar det i att man engagerar sig mer och på så vis lär sig mer. För att kunna ta det ansvaret som krävs behövs också en del självdisciplin, något de flesta påpekar.

Erfarenheternas betydelse

En av de viktigaste argumenten som andragogiken för fram för vuxenpedagogik är att de vuxnas erfarenheter på olika sätt ska tas tillvara i undervisningen och att studierna ska utgå från dem. Av de studerande som jag intervjuat anser endast Erik att tidigare **erfarenheter från arbetslivet** kan utnyttjas och underlätta i de nuvarande studierna. Han säger att till exempel prata inför en grupp är något han lärt sig i sitt yrkesliv. Det anser han sig ha nytta av i redovisningar och även på så sätt att man vågar ta en diskussion med läraren. Man kan även ha nytta av att bara vara lite äldre och ha erfarenhet från arbetslivet.

Jag tror det har betydelse att man är.. på nåt sätt att man har en arbetslivserfarenhet när man börjar skolan, för man kan ju omsätta det i praktiken. ... Man är rätt trygg i sig själv så. Det blir man ju kanske på ett annat sätt än när man var yngre. (Gunilla)

En annan typ av erfarenhet än den yrkesmässiga kan komma från **tidigare studier**. Några av de jag har intervjuat har relativt nyligen gått i gymnasiet. Carina menar att hon till viss del fortfarande minns delar av kurserna därifrån som kan underlätta för de nuvarande studierna.

Det är ju lättare att läsa det andra gången man läser det än första gången. Då har man ju ändå.. ungefär hälften har fastnat. (Carina)

Andra menar att de inte minns någonting från gymnasiekurserna och måste börja om helt från början i ämnet.

Det var fyra år sedan jag läste matte A, och det var längesen för mig. Just nu håller jag på att läsa matte B, men det känns som att jag håller på att läsa upp från grunden. (David)

Ingen av de studerande menar dock att deras erfarenheter tas tillvara i undervisningen i någon större utsträckning.

Samlad plats för information och fakta

En viktig funktion som respondenterna nämner är att det finns tillgång till **olika typer av nödvändig information** på ett bra sätt. Lärarna finns till hands och kan ge hjälp och information om kurser och provningar, det finns datorer med Internet där man lätt kan söka sig till all typ av information och det finns även referenslitteratur i form av kursböcker, uppslagsverk och atlas som de studerande kan låna. Att allt finns på samma ställe upplevs som underlättande och tidssparande.

Jag inbillar mig att man kan få information på ett smidigare sätt där. Dels genom Internet då, men även, man kan fråga läraren som är där om de har nåt tips eller råd eller om man har en fråga. Eller eventuellt andra elever som man vet går i ens klass. (Erik)

Allt finns ju där, man behöver inte gå till nåt bibliotek, det är det som är bra. Att man har tillgång liksom till det man behöver. Det nödvändigaste i alla fall. (Hanna)

Lärcentret innebär också en möjlighet att välja på vilket sätt de studerande vill ta reda på de fakta som behövs. I och med att litteratur, Internet och lärare finns samlat på samma ställe kan man söka fakta på det sätt som passar var och en bäst.

...att man kan styra vilken väg man ska gå för att ta reda på dom fakta man behöver. (Hanna)

Inte ens ett vanligt bibliotek skulle kunna ersätta lärcentrets alla funktioner. Om inte lärcentret funnits och man var hänvisad till allmänna bibliotek skulle man gå miste om möjligheten att på ett enkelt sätt fråga varandra om ämnet och om annan information. Den sociala möjligheten skulle försvinna och även det enkla sättet att få information från olika källor.

Dom tillgångarna som finns där dom har man kanske inte om man sitter hemma och det är inte alltid man har tid och åka iväg till ett bibliotek. Ändå har dom inte allt man behöver samlat på ett bibliotek heller, så att säga. Men här har man liksom dom fakta man behöver från ett bibliotek och man har lärarna till hands om det är nåt. (Hanna)

Tillgång till lokaler och utrustning

Tillgången till lokalerna upplevs som god. De flesta tycker att **öppettiderna** är bra, man orkar ändå inte sitta längre än till fyra- halv fem på eftermiddagen. En del har haft åsikter om den tidiga fredagen då lärcentret stängde redan klockan 12. Detta utökades dock till klockan 16 på fredagar också, vilket upplevdes som positivt.

Det finns några olika uppfattningar om hur flitigt lärcentret används.

Det är inte så många som använder lärarna.. den här möjligheten att få hjälp, det är många som klarar sig på egen hand. (David)

Jag tror det är rätt många som går dit ändå. Jag tror det används ganska flitigt, det är ju mycket folk, och jag tror inte det är så många som bara läser på distans. (Björn)

Lärcentret ligger placerat i norra kommunen, på gränsen till Göteborg. De flesta tycker dock inte att det gör så mycket att det blir långt för dem som bor i södra kommunen, men det verkar som att de flesta jag pratat med själva bor relativt nära. Några måste dock ta sig dit med buss eller bil, men menar att även om det är långt så är det samma kostnad med kollektivtrafiken inom hela kommunen vilket är bra. De menar att det finns bra **kommunikationer**, det är nära både till bussen till stan och till Mölndals centrum och det finns dessutom gratis parkeringsplatser för de studerande, vilket uppskattas. Någon tycker dock att det är lite synd att det inte finns ett stort bibliotek i närheten för tillgången till lite tyngre facklitteratur är begränsad i lärcentret. Någon annan tycker att det är en fördel att lärcentret ligger relativt långt både från Göteborgs och Mölndals centrum. Man hindras på så vis att lockas ut på stan för shopping och fika istället för att studera.

Utrustningen är det inte heller många som har något att anmärka på. Beroende på vilket ämne de studerar har de tillgång till olika utrustning. I engelska finns övningsprogram på datorerna och det finns bandspelare om man vill öva uttal. Det finns även böcker att låna på engelska för kursernas räkning och olika uppslagsverk och atlas som kan användas. Övningsprogrammen på datorerna ibland annat engelska och svenska upplevs som bra och lärorika, men någon menar att det saknas bra utrustning för mattestudier. I matten finns dock gamla nationella prov man kan öva sig på. Många nämner också att de ofta brukar använda sig av datorerna för att söka information och skriva ut fakta, och även använda kopieringsmaskinen. Man kan även läsa tidningar och tidskrifter. Det finns tillgång till referenslitteratur om man har glömt sina egna böcker och datorerna och skrivarna beskrivs som fullt funktionella.

Datorerna är ju jättebra att dom finns där. Dom har ju lagt in såna engelskaprogram också som man kan öva på själv, och det tycker jag är jättebra. ... Jag kommer väl använda lite gamla nationella matteprov och så sen. ... De finns i pärmar, så det tycker jag är jättebra. ... För då får man se ungefär vart man ligger. Vad man behöver öva på och så, så det är bra. (Carina)

Det som efterfrågas är **fler mindre rum** för tysta självstudier och även några mindre rum för gruppdiskussioner. Det finns ett antal rum i källaren till huset, och dessa borde kunna ställas i ordning menar många. Även i rummet med datorer kan det bli högljutt och svårt att koncentrera sig, så även mindre rum med en eller ett par datorer i efterfrågas. I övrigt är det ingen som har upplevt att det inte finns en ledig sittplats eller att man inte relativt snabbt kan få tillgång till en dator, vilket upplevs positivt.

Björn sätter in tillgången till lärcentret i ett större perspektiv och menar att tillgången till ett lärcenter kan bidra till att **fler får chansen att läsa på Komvux**.

Det är ju fler som kommer åt det [studier]. ... Om skolan ska ta in en viss grupp varje lektion.. dom har ju bara vissa platser om man säger så. Men om fler kommer in tack vare att dom kan sitta och få hjälp där så är det skitbra! (Björn)

De som inte har möjlighet att läsa på kurser, utan bara ska komplettera betyg kanske i mindre utsträckning hade klarat sig om de inte fick hjälp och stöd av lärare. Någon tror också att det skulle ta längre tid för de studerande att bli färdiga med studierna om lärcentret inte fanns, eftersom det skulle ta längre tid att reda ut problem och svårigheter i studierna.

7.3 Lärarnas beskrivningar

Handledande funktion

Lärarna beskriver sin egen roll på Komvux som en **blandning mellan lärare och handledare**. Särskilt i lärcentret menar lärarna att de har en handledande funktion att finnas till hands för de studerande när de behöver hjälp. Detta stämmer också överens med de studerandes beskrivning av lärarna.

Man är lite jour på nåt sätt. Så där kan jag ju inte styra och ställa utan det är ju mer, eleverna ställer frågor och så hjälper jag utifrån det. (Julia)

De studerande vill ha hjälp med specifika moment för att komma vidare och även ibland information om olika saker.

De menar att de studerande som kommer till lärcentret är av alla typer. Från alla ämnen och kurser och alla olika nivåer av utbildning inom Komvux. En stor grupp utgörs av betygshöjarna som helt är hänvisade till lärcentret för att hålla kontakt med sin handledare.

En lärare resonerar kring att det inte är de studerande som har lättast för sig som kommer, de klarar sig oftast själva. Det är inte heller de som har det allra svårast för sig, för de drar sig lite för att komma till "skolan" på ledig tid och stanna kvar efter lektionerna. Hon menar att de som kommer dit och studerar är de som behöver lite extra hjälp, men ändå har ambitioner.

De tycker inte att det behövs några särskilda kompetenser för att arbeta i lärcentret till skillnad från de vanliga lektionerna. Båda lärarna har erbjudits kompetensutveckling i samband med denna satsning, men de medger att de inte varit särskilt intresserade. Möjligen att man måste ha mer social kompetens och kunna anpassa sig efter varje studerande, men det är inget man kan lära sig på kurs menar Iris. Det som dock varit bra menar hon, är studiebesök på ställen med andra liknande verksamheter. Det är alltid intressant att se hur andra har gjort och hur de har löst vissa saker. Det kan man lära sig mycket ifrån menar hon.

De studerandes motivation och ansvar

Lärarna menar att den största skillnaden mellan att undervisa vuxna och ungdomar är att de vuxenstuderande har **motivation och ett mål** de kämpar för att nå, vilket de studerande också själva säger. De studerande har själva valt att söka sig till komvux och de tar mer ansvar för att lära sig ämnena. Antingen för att de är mer intresserade av att lära sig mer, eller i vissa fall för att de behöver ett bra betyg och anstränger sig för den skull.

Dom har ju tänkt till, dom söker ju för att dom har ett mål. För att dom vill in nånstans eller dom måste ha det jobbet. Dom har framtidsplaner som gör att dom behöver detta. Det är ju den stora skillnaden. (Julia)

Iris menar dock att många studerande i början är tveksamma till att ta eget ansvar, de är vana vid att läraren ska säga vad som ska göras och vad som ska läsas, men nu får de ta det ansvaret själva. Hon menar dock att de flesta ändå blir nöjda med den lösningen. De kan anpassa studierna efter sitt privatliv och de behöver inte läsa på det de redan kan.

Julia undervisar i ett annat ämne och menar att där har många svårt att ta eget ansvar för studierna. Kunskaperna måste komma i rätt ordning för att de studerande ska förstå, och det krävs en ledsagare i detta menar hon.

Flexibilitet i studierna

Båda lärarna menar att de tycker att satsningen på infrastrukturen för vuxnas lärande har haft positiva konsekvenser för de studerande. Möjligheten att studera på sina egna villkor har ökat. De studerande ska kunna söka kunskap när och hur de själva vill och den möjligheten finns nu. Iris pekar på att den ökade flexibiliteten på utbildningen gör att man lättare kan passa ihop lärandet med sitt privatliv.

Jag tror att det, att det har underlättat att pussla ihop sig med ett liv i övrigt. ... Dom kan inte binda upp sig för att komma tisdag förmiddag en gång i veckan en hel termin. Det går inte av olika skäl. Och missar man en gång så missar dom så himla mycket och då faller kursen. (Iris)

Iris menar att man helt skulle kunna frånga lektionsidén. Istället borde man ha genomgångar på olika teman och områden inom ämnet och dessa skulle vara öppna för alla studerande som behövde hjälp med just det momentet menar hon. För detta skulle det också krävas mer resurser och mer tekniska möjligheter att studera på egen hand. Hon menar också att de studerande i högre grad ska ha individuella studieplaner som görs upp gemensamt av läraren och de studerande. Där kan man specificera vad varje studerande behöver lägga mest energi på. Hon tror att flexibelt lärande är ett system som passar de allra flesta.

Det [flexibelt lärande] tror jag på, det passar de allra, allra flesta. Och jag förstår inte varför man ska ha traditionella kurser bara för att vissa inte kan ta ansvar för att.. alltså inte har karaktär. Det är det det handlar om. ... Det tycker jag är för dyrt att ha en skola som håller igång såna. Slapphet och lättja tycker inte jag att vi ska ha kurser för. Då är de väl inte tillräckligt motiverade då.

Julia resonerar lite annorlunda när det gäller det flexibla lärandet.

Det är en jättebra idé, underbar idé, men det kräver en massa resurser tycker jag, för att man ska kunna genomföra det. Och det är det man är lite skeptisk mot då, att.. tanken med det kanske är att det ska kräva mindre resurser. Och därför blir man sådär så att man vill bromsa det.

Problem med det flexibla lärandet

Det finns också vissa saker som ännu inte är så bra i systemet med det flexibla lärandet. Julia menar att om man ska satsa mer på att utveckla flexibiliteten och infrastrukturen så behövs mer resurser. Om man har få fasta lektionstillfällen och mycket självstudier kommer det att innebära att alla studerande kommer att stöta på samma problem gång på gång och då blir det en ganska pressad situation för de få lärare som finns. Hon menar, till skillnad från Iris, att det är bra att kunna ha lektioner och genomgångar i ganska hög utsträckning för att kunna ge information till många samtidigt. Men som det är nu menar läraren, så har lektionstiden kortats ner för att lärarna ska vara i lärcentret, vilket hon inte tycker är bra. Då blir lektionerna mer tidspressade än vad de skulle behöva vara och man hinner inte gå igenom allt på ett bra sätt. För att lösa detta på ett tillfredsställande sätt behövs både lektioner och lärcentret, och

dessutom fler lärare i lärcentret. Om det är fyra-fem studerande samtidigt i lärcentret som behöver hjälp så har hon fullt upp, och om det skulle komma ännu fler skulle hon inte hinna med att hjälpa alla med det de behöver.

En annan typ av problem pekar Iris på, och det är att Skolverket och Centrala studiestödsnämnden (CSN) inte hängt med i utvecklingen av det flexibla lärandet. CSN har till helt nyligen baserat studiestödet på närvaro och inte resultat, vilket inte gynnar de som studerar mycket på egen hand. Skolverket ger ut nationella prov i olika ämnen som ges ut en gång per termin och dessa kan ställa till problem för duktiga studerande som arbetar fortare än beräknat i något ämne. Dessa kan få vänta flera månader på att göra detta prov för att kunna avsluta kursen. Höstterminens prov kan också vålla problem för de studerande som har sökt till högskolan.

Det är alltså ett klumpigt system där man kan ha nationellt prov en gång på terminen och så sent som möjligt, det innebär på höstterminen i vissa ämnen kan inte eleverna få ut sitt betyg i sådan tid att de kan komplettera inför vårterminen till högskolan. (Iris)

Detta menar hon, är ett ”fyrkantigt” system som inte uppmuntrar lärande på olika villkor och i olika studietakt.

Lärcentret som social mötesplats

Lärarna menar precis som de studerande att lärcentret fungerar som en mötesplats för de studerande och för lärare och studerande som kommer dit.

Det blir en trevlig och lite personlig stämning och man kan prata med varandra ”hur gick det igår” och så vidare. (Iris)

Julia menar att hon uppmuntrar de studerande att stämma träff med varandra i lärcentret för att studera gemensamt. Gemensamt arbete, menar hon, bidrar till att man lär med flera sinnen, man pratar med varandra, visar för varandra och hör varandras förklaringar.

Tillgänglighet

Båda lärarna tycker att tillgången till lokalerna är bra. En av lärarna påpekar dock att det borde vara öppet även på loven.

Det är rätt bra öppettider, men nånting som jag tycker ... jag tycker att det ska vara öppet på loven. ... För elevernas skull, och det är väl därför vi är här, så tycker jag att det borde vara öppet och det borde vara handledning i så stor utsträckning som möjligt. Det ska vara lite öppet hus över det. (Iris)

Hon menar att det också diskuterats om lärcentret skulle kunna vara kvällsöppet. Båda lärarna tycker att det är svårt att säga huruvida det skulle komma fler studerande om det var kvällsöppet. Många har fullt upp på eftermiddagen, man vill hem, man ska hämta barn och så vidare.

8. Analys och slutsatser

I detta kapitel kommer jag att diskutera de resultat som presenterats ovan och försöka ge svar på det syfte och de frågeställningar som ställts upp för studien. Det övergripande syftet har varit att undersöka om och i så fall på vilka sätt de studerande upplever lärcentret som en resurs i sina studier. Frågeställningarna har tidigare specificerats enligt följande:

- Hur används lärcentret av de studerande?
- Kan lärcentret bidra till flexibilitet i utbildningen, och i så fall på vilka sätt?
- Är lärandet inom vuxenutbildningen individuellt anpassat och i så fall på vilka sätt?
- Om och i så fall hur kan lärcentret bidra till att tillgodose de studerandes behov av utbildning och utveckling?
- Vad upplevs positivt respektive negativt med lärcentret?

Hur används lärcentret av de studerande?

Som till viss del redan framgått av resultatredovisningens används lärcentret på lite olika sätt av olika besökare. Några använder det som en plats för att få studiero och kunna koncentrera sig i sina studier. Miljön på kurserna inom Komvux är enligt de studerandes åsikter stressig och studietempot är högt. Detta stämmer överens med de studerande i Paldanius undersökning (1997) där de negativa utsagorna också rörde den höga studietakten med många prov samtidigt och för mycket självstudier.

Detta är ett hinder för de studerande att kunna anpassa lärandet till det tempo de själva anser rimligt. Lärcentret kan här fungera som ett sätt för de studerande att i högre grad anpassa tempot och få mer hjälp med det som de har svårt för. För de som inte går kurser utan bara ska höja betyg fungerar lärcentret som ett sätt att få struktur på sina egna studier, de kan skapa sig sin egen ”skola” till viss del och hålla kontakten med sin handledare.

Lärcentret innebär en möjlighet att välja om man vill sitta enskilt och arbeta eller gemensamt med andra i grupp. Möjligheten till denna sociala mötesplats betyder mycket för en del studerande och de får möjlighet att ta hjälp av varandras kunskaper. Lärande har ofta framställts som något kollektivt, något som uppstår i en social kontext (t.ex. Säljö, 2000). De som vill har här möjlighet till denna form av lärande genom att de kan träffa både klasskamrater de känner men även till viss del människor de inte känner som läser samma ämne. Enligt respondenterna är det viktigt att hjälpas åt i studierna, vilket tyder på att de inte bara sätter sina egna studier och intressen i fokus utan även bryr sig om hur det går för varandra. För att ytterligare öka möjligheten att välja studieform menar både lärarna och de studerande att de vill ha tillgång till större lokaler och fler olika typer av studierum för enskilt och gemensamt arbete.

De sociala aspekterna med vuxenstudierna är också viktiga för de som kanske inte gör något annat än studerar. Lärcentret kan bli en plats att träffa både klasskamrater och nya människor och skaffa nya vänner.

Respondenterna menar att lärcentret bidrar till ett effektivt sätt att finna information från olika källor. Jag tolkar detta som att de upplever det som tidssparande och funktionellt på många olika sätt och samtidigt något man inte skulle kunna få någon annanstans. Å andra sidan finns det mesta fakta att få tag i på bibliotek, där både böcker och datorer finns att tillgå. Man skulle gå miste om den sociala aspekten om lärcentret inte fanns menar en del, men åtminstone de som går kurser skulle lätt kunna kontakta någon klasskamrat och bestämma tid om de vill studera gemensamt.

Jag vill påstå att i princip alla skolor har någon typ av grupprum för gemensamma studier och för det mesta också någonstans där de studerande kan studera enskilt. Lärcentret kan möjligen göra det lättare att träffa människor att diskutera med, eftersom man inte på förhand behöver ha bestämt träff med en grupp då folk rör sig i lokalerna hela tiden. Betygshöjarna har ännu större nytta av detta eftersom de inte har möjligheten att träffa klasskamrater på lektioner.

Även lärarnas roll i lärcentret är viktig. Några studerande kommer till lärcentret enbart för att träffa och få hjälp av lärare, medan andra mer ser det som en resurs att det finns där om det skulle uppstå några problem. Många upplever relationen till lärarna på ett annorlunda sätt än när de gick i ungdomsskolan. De blir behandlade mer som vuxna, och de får ta mer ansvar för sitt eget lärande. Yonge (Jarvis, 2001) pekar just på relationen mellan läraren och den studerande som ett av de viktigaste kännetecknen för andragogikens ideal. Läraren ska ha en vägledande roll till skillnad från den fostrande roll som ofta kännetecknar ungdomsskolans lärare.

Slutsatsen är att lärcentret används på lite olika sätt av olika studerande. De främsta anledningarna är att träffa lärare, att träffa studiekamrater, att få tag på information, och att kunna komma ifrån och koncentrera sig.

Kan lärcentret bidra till flexibilitet i utbildningen, och i så fall på vilka sätt?

Vuxenutbildningen verkar ha både delar som är flexibla och delar som är mindre flexibla. Kursernas upplägg och innehåll är relativt fast, medan lärmeteroderna och tempot för studierna till viss del går att variera efter behov. Lärcentret kan bidra till att de studerande i högre grad kan lägga mer energi och få mer hjälp med det som de har problem med. Att deras lärare är där olika tider och olika dagar gör också att de kan missa lektioner utan att det är en katastrof. De kan i högre grad anpassa sina studier efter sitt privatliv. Fortfarande finns vissa hinder för det flexibla lärandet. Ett hinder är de myndigheter, som CSN och Skolverket, som inte hängt med i utvecklingen som en av lärarna berättar om.

De önskemål som finns om lärarna i lärcentret, både från de studerande och lärarna själva är att det ska vara ännu större tillgång på lärare där. För att i ännu högre grad kunna bidra till och stödja flexibelt och individuellt lärande krävs en stor lärarkår som finns tillgänglig på många olika tider i lärcentret. Vad gäller tiderna som lärcentret är öppet diskuteras om det skulle kunna hålla öppet mer. De studerande menar att de inte skulle orka sitta längre ändå på eftermiddagarna. Lärarna vet inte om det skulle locka fler att ha öppet på kvällstid, men menar att det borde vara öppet på loven. Kanske finns det dock en annan målgrupp som skulle uppskatta kvällsöppet. Många människor arbetar på dagarna och dessa kanske skulle vilja ha tillgång till lärcentret även på kvällen. Vid ett lärcenter i Helsingborg (Helsingborgs kommun material presenterat vid konferens 3 feb 2004) håller man öppet till kl 20 måndag till torsdag och även vid lov. Detta är populärt för de som läser kurser på sin fritid, vid sidan av annat. Om nu det flexibla lärandet ska handla om valfrihet och att kunna välja tid och plats för sitt lärande ser jag det som en begränsning att det gäller att studera endast på kontorstid. Även kapaciteten att ta emot fler studerande skulle öka om de studerande hade större valmöjlighet med tiderna.

Lärcentret kan alltså till viss del bidra till flexibilitet i utbildningen. Men för att ytterligare kunna erbjuda en flexibel utbildning så krävs mer resurser, både i form av tekniska hjälpmedel och mer lärartid i lärcentret. Det flexibla lärandet kostar pengar. Genom att öka öppettiderna skulle man också öka tillgängligheten för grupper som idag inte kommer dit, eftersom de inte har möjlighet på kontorstid. Man skulle även kunna öka flexibiliteten att välja sina tider i ännu större utsträckning. Även myndigheter som CSN och Skolverket har ansvar för att den flexibla utbildningen ska ta fart på riktigt. I *Memorandum om livslångt lärande* (2000) påpekas att det är viktigt att inte bara lärandet utan även skolsystemet är flexibelt, ett mål som dessa myndigheter inte riktigt uppnått ännu.

Är lärandet inom vuxenutbildningen individuellt anpassat och i så fall på vilka sätt?

Regeringens proposition 2000/01:72 beskriver bland annat målet om att vuxenutbildningen ska kunna erbjuda en god utbildning utifrån varje individs enskilda förutsättningar. Detta är något som lärcentret kan bidra till på så sätt att de studerande kan få personlig och individuell hjälp med det de själva har svårt med. På lektioner kan detta vara svårt att åstadkomma i och med den stressiga situationen och faktumet att läraren där måste anpassa sig till en stor grupp.

Vad gäller de studerandes beskrivning av lärarens roll som "vägledare" och "verktyg" i undervisningen stämmer det väl överens med målen i prop. 2000/01:72 och i *Memorandum om livslångt lärande* (2000). Även lärarna som jag pratat med beskriver sin roll som en blandning mellan handledare och traditionell lärare. Det är också något som Knowles (1980) talar om som viktigt för vuxna i deras lärande. Vuxna är tillräckligt mogna och ansvarstagande för sitt eget lärande att lärarens huvuduppgift är att stötta och hjälpa de studerande i deras eget kunskapssökande. Detta är också något som främst upplevs i lärcentret eftersom på lektionstid har ofta lärarna en viss kunskap att presentera, medan i lärcentret väljer de studerande själva hur mycket hjälp och stöd de vill ha.

En slutsats blir alltså att lärcentret, till viss del i kombination med lektioner, kan bidra till att uppfylla de mål som satts upp om utbildning efter varje individs förutsättningar. Detta innebär också att Knowles teori om att läraren ska fungera som vägledare i var och ens eget studerande, både har fått genomslag i debatten, och även i praktiken i lärcentret.

När det gäller individuell anpassning i form av eget ansvar och självstyrt lärande kan vi se olika typer av svar från respondenterna. De som går kurser menar att innehållet och studietakten är väldigt styrd av kursplanen, och det finns inte mycket utrymme att påverka kurserna. Detta stämmer helt överens med den tidigare forskningen av Larsson m.fl. (1990) och Larsson (1980). Även då konstaterades att ett av de största hindren för självstyrt lärande är just kursplanen i sig, som har "facit" på vad som är den "rätta" kunskapen inom varje enskild kurs.

Några av betygshöjarna menar dock att de i hög grad själva kan planera och styra sitt lärande, framför allt tidsmässigt. Det gör studierna roligare och mer intressant. Detta kan jämföras med de andragogiska idealen som menar att studier ska utgå från det egna intresset och att vuxna är mogna nog att själva ta ansvar för sitt eget lärande.

Några andra betygshöjare menar att även provningskurserna är ganska styrda. De studerande vet vad provet kommer att innehålla och då måste man bara "plugga in" det för att klara sig.

De andragogiska idealen att de studerandes erfarenheter ska ligga till grund för undervisningen har i tidigare forskning om Komvux visat sig ha en underordnad betydelse. Detsamma gäller fortfarande för komvuxundervisningen i Mölndal. De studerande anser att de i mycket liten utsträckning kan använda sig av tidigare erfarenheter i studierna. Lektionerna baseras på den på förhand bestämda kunskapen som är gemensam för alla och finns beslutad enligt läroplanen. Lärarna anses vara anpassningsbara, och de studerandes utsagor visar på att de flesta lärare har en god vilja och god samarbetsförmåga.

En slutsats är alltså att provningskurserna med handledning i högre grad än de traditionella komvuxkurserna kan uppmuntra till eget ansvar och självstyrt lärande, något som de andragogiska idealen förespråkar. Detta beror dock på om man definierar självstyrt lärande

som att man helt får bestämma själv över upplägg och tid. När det gäller ämneskunskaperna är dock även provningskurserna relativt förutbestämda och svåra att påverka. Man är på väg mot ett mer individuellt anpassat lärande men ännu är målet i *Memorandum om livslångt lärande* (2000), att studierna ska anpassas efter individen och inte tvärtom, inte helt uppfyllt.

Det kan också vara intressant att uppmärksamma att samtidigt som målen menar att lärandet ska anpassas efter var och ens behov så är ett parallellt mål att individerna ska öka sin anställbarhet för samhällets bästa. Detta kan tyckas motsägelsefullt, utbildningen ska vara individuell och utgå från individens behov men endast inom de ramar som samhället satt upp för en god ekonomisk utveckling.

Om och i så fall hur kan lärcentret bidra till att tillgodose de studerandes behov av utbildning och utveckling?

Alla ser Komvux som en transportsträcka mot andra mål, ofta högre studier eller bättre möjligheter på arbetsmarknaden. Enligt andragogikens ideal (Knowles, 1980) är individer mogna att lära det de känner ett behov av att lära för att komma vidare i vardags- och yrkesliv. Även Dewey (Lundgren, 1993) menar att det är viktigt att *nyttan* av kunskapen får styra lärandet och vad man lär. Detta syftar främst på de specifika kunskaperna som behövs för att komma vidare, men även komvuxstudierna i sig är ett steg för de studerande att komma vidare. Målet med studierna fungerar som en sporre och de studerande anstränger sig mer i sina studier om de har ett mål. Tidigare forskning om Komvux (Larsson, 1981) bekräftar att vuxenstuderande är mer motiverade till studier i och med att de har ett mål. Även i denna studie menar lärarna att de märker att de studerande är motiverade och målinriktade och intresserade av att lära sig mer. Oftast är det dock inte de specifika ämneskunskaperna från Komvux som de studerande tror sig kunna ha nytta av. Kunskaperna är ett sätt att få höga betyg, för att med hjälp av dem komma vidare i vardags- och yrkesliv.

I anslutning till Komvux finns också studievägledarna. Vägledarnas roll skulle kunna beskrivas som ett tredje ben i vuxenutbildningen i Mölndal. Där finns lärarna som hjälp och stöd i de pedagogiska frågorna. Där finns lektioner och/eller lärcentret som den fysiska plats där studierna kan genomföras, och där finns vägledarna som är en länk in i Komvux, mellan Komvux och högskolan, och mellan Komvux och arbetsmarknaden. De har till uppgift att guida de studerande bland kurser och betygssystem inom och utanför Komvux. Detta är också en viktig del av vuxenutbildningen som betonas starkt i bland annat *Memorandum om livslångt lärande* (2000). Enligt respondenternas utsagor har vägledarna varit en stor hjälp för att komma rätt i studierna, något som är viktigt för att de studerande ska kunna nå de mål de eftersträvar med studierna. Att detta stöd finns verkar betyda mycket, eftersom lärarna inte vet allt det praktiska kring utbildningar och betyg och utbildningskrav från högskolan.

Komvux är till stor del en jakt på bra betyg. De som har som främsta mål att komma in på högre utbildningar vet att det gäller att skaffa sig höga betyg från gymnasiekurserna, oavsett om de går vanliga kurser eller provningskurser. Samtidigt som de flesta jag pratat med har en positiv bild av vuxenutbildningen vill de också minimera tiden på Komvux, och få de önskade betygen så fort som möjligt. I lärcentret kan de studerande få extra hjälp med de ämnen de har svårt för och de får en plats där de kan koncentrera sig. För vissa studerande kan detta påverka studieresultatet och hjälpa dem att komma vidare i utbildningen och utvecklingen. Den personliga utvecklingen är inte ett självändamål med studierna utan verkar vara en bieffekt för vissa av de studerande.

Vad upplevs positivt respektive negativt med lärcentret?

Några av respondenterna sätter in lärcentret i ett större perspektiv och pekar på det samhällsansvar Komvux kan fylla. De menar att genom lärcentret får fler chansen att klara Komvuxutbildningen. Bland dem som inte får gå på lektioner får fler chansen att träffa handledare och detta kan kanske i viss utsträckning minska avhoppet på provningskurserna tack vare att de kan få hjälp och stöd inför provningen. Ett av Deweys mål med utbildningsväsendet var att öka tillgången till utbildning (Cross-Durant, 2001). Detta återkommer också i dagens mål; att öka tillgången är ett av de viktigaste målen för att höja kompetensen hos folket enligt OECD (2004). Genom lärcentret ökar tillgången till utbildning för de som bara får göra provning och på så vis fungerar det som ett stöd för idén om livslångt lärande.

Thång (1978) menar i sin forskning om handledda självstudier att människor som studerar på egen hand ofta känner sig isolerade och ensamma, vilket i stor utsträckning leder till avhopp från kursen. Har den studerande dock kontakt med en handledare i någon utsträckning kan detta bidra till att man får det stöd som behövs för att man ska klara kursen. Detta är en funktion som lärcentret fyller i och med att betygshöjarna här träffar och har kontakt med en handledare, vilket kan bidra till att studiemotivationen hålls uppe.

Tillgängligheten till utbildningen kan sägas ha ökat i och med lärcentret, vilket upplevs positivt. En slutsats är att genom lärcentret är målet om ökad tillgänglighet på väg att uppfyllas eftersom fler, både komvuxstuderande och betygshöjare, får möjlighet till den hjälp och det stöd som behövs för att klara av kurserna.

Lärcentrets placering är visserligen en praktisk fråga, men det handlar ändå om tillgänglighet till utbildning, som är ett viktigt mål. Placeringen i norra delen av kommunen har både för- och nackdelar. De flesta påpekar att det är viktigt med kommunikationerna för tillgängligheten, och här finns både bussar och gratis parkering. Det verkar dock som att de flesta jag pratade med bodde relativt nära lärcentret, vilket kan ha påverkat deras val att komma dit ofta.

Det finns en risk att de som kommer till lärcentret är de som bor i närheten och att endast verkligt motiverade studerande åker långt på ledig tid för att studera i lärcentret. Det är visserligen alltid så att människor har olika långt till sin skola, men eftersom det endast är Mölndals kommuns invånare som har tillgång till lärcentret så skulle en centrering av lärcentret i kommunen ännu mer öka tillgängligheten till lärcentret för alla kommunens invånare.

I övrigt har de negativa kommentarerna varit närmast obefintliga. De flesta är enbart positiva till att lärcentret finns och alla ser det som en verklig möjlighet att lyckas med sina studier. Detta kan ha sin grund i att lärcentret är ett så pass nytt fenomen i kommunen och ingen är riktigt van vid att kunna få extra resurser vid sidan av utbildningen. Jag får en känsla av att de enbart är tacksamma för att tillfället ges att få extra stöd och att de flesta egentligen inte reflekterat över vad som är mindre bra med lärcentret.

Denna positiva inställning stämmer också överens med de tidigare studierna av Paldanius (1997) och Lander och Larson (1999). Det är alltså inget unikt att vuxenstuderande är positiva till de studierna de deltar i och att de är tacksamma för att få möjligheten till en andra chans.

9. Diskussion

Jag har i denna rapport velat undersöka huruvida ett lärcenter vid Komvux kan verka som en resurs för vuxna i utbildning. Till stöd har jag haft några av de policydokument som de senaste åren utkommit för att beskriva hur framtidens vuxenutbildning ska formas. Målen för den nya vuxenutbildningen, som kan sägas startade i och med Kunskapslyftet 1997, vilar till viss del på 70-talets ideal om att vuxenutbildning är en egen vetenskap skild från utbildning av barn.

Policydokumenten och idelaen

Frågan är om de begrepp som används i policydokumenten och i teorierna alltid är så självklara. Man talar till exempel om det flexibla och självstyrda lärandet. Enligt intervjupersonerna i denna studie handlar det flexibla lärandet mycket om valfriheten i tid och rum. Handlar det flexibla lärandet endast om detta idag, eller borde det vara något mer? Var det detta Knowles menade med sina teorier om det självstyrda lärandet? Att man kan välja om man vill sitta i skolan eller hemma, att man kan välja om man vill jobba i grupp eller ensam och att man kan välja hur mycket hjälp man vill ha av läraren för att lyckas lära in de redan förutbestämda kunskaperna? Eller menade han självstyrt lärande på någon annan nivå? Kanske var han lite mer inne på samma spår som Dewey, att det är *nyttan av kunskapen* som skapar behovet att lära, vilket i sin tur ger motivation och nyfikenhet inför ämnet? Jag låter den frågan vara obesvarad.

Både idealen och policydokumenten förespråkar en vuxenutbildning som bygger på intresse och behov. Som denna studie visar läses sällan komvuxstudier av eget intresse för ämnet. Det är istället en nödvändighet för att få högre utbildning eller möjligheter till arbete. "Egna behov" innebär snarare behov av högre betyg eller behörighet till högskola. Så länge utbildningssystemet ser ut som det gör kommer det att bli svårt att komma ifrån detta. Det var kanske inte riktigt det Dewey menade med behov och frågan är om behovet av ett högt betyg räknas in i det han menade som nytta med kunskaperna.

Intressant är också policydokumentens framställning av det livslånga lärandet som begrepp och strategi. Här utgår man ifrån att alla kan och vill lära genom hela livet, vilket inte alltid problematiseras i policydokumenten. Det finns en stor andel vuxna människor som helt enkelt inte vill lära, eller kompetensutveckla sig. Som vi såg i resultatet så hade lärarna erbjudits kompetensutveckling, men inte känt att de ville delta i denna i så hög grad. Detta är bara ett exempel på att alla människors högsta önskan inte är att utbilda sig. (Dewey skulle säga att de inte ser behovet och nytta.) Vidare tar Rubensson (1997) upp en viktig faktor när det gäller det livslånga lärandet. Alla människor har faktiskt inte heller samma möjligheter att delta i utbildning och kompetensutveckling på grund av olika orsaker. Ett av målen med det livslånga lärandet som funnits med ända sedan Komvux startade 1968 är att överbrygga utbildningsklyftorna i samhället genom att erbjuda ett individuellt lärande och ett flexibelt utbildningssystem. Detta har, skulle jag tro, faktiskt blivit bättre i och med mer flexibla och individuella lösningar inom vuxenutbildningen, men endast för dem som faktiskt hittar dit. En viktig faktor för att kunna överbrygga utbildningsklyftan på riktigt är att inte endast satsa på fler utbildningsmöjligheter, utan att verkligen göra en insats för att rekrytera deltagare bland de samhällsgrupper som har en bristfällig utbildning.

En annan fråga är huruvida livslångt lärande egentligen är den rätta lösningen på problemen med arbetslöshet och sociala klyftor. Bidrar kunskap nödvändigtvis till tillväxt? Antagligen är det en viktig del, men det borde även krävas andra samhällsekonomiska insatser i samband med de kompetenshöjande insatserna för att åstadkomma ett gott resultat. Bland annat

Aspegren (2002) betonar vikten av att inse att det är inte kunskapen i sig som bidrar till tillväxt, utan kunskapen måste tas tillvara på olika sätt i produktion av varor och tjänster. Vidare krävs att den kompetensen som erhålls kan matcha den kompetens som saknas på arbetsmarknaden (Forslund & Holmlund 2003), för att människor inte ska utbildas in i arbetslöshet. Detta gör målen om utbildning efter allas egna intressen problematiska.

Kritik mot Komvux

Enligt min studie så fyller lärcentret faktiskt en viktig funktion i arbetet för det livslånga lärandet. Detta i sig skulle kunna tolkas som kritik mot Komvux som inte verkar ha en tillfredsställande utbildning för alla utan måste bygga upp ett lärcenter för att kunna rymma alla som vill ha utbildning. Dessutom måste lärarnas undervisningstid kortas ner för att de istället ska arbeta i lärcentret. Om lärcentret inte funnits så skulle undervisningstiden inte behöva kortas ner och tempot skulle kanske kännas något mindre stressigt. Det verkar dock ändå som att det inte finns utrymme att ha kurser som är anpassade efter de studerandes individuella behov.

Att lärarna finns i lärcentret gör dock en skillnad för de studerande som bara höjer sina betyg och inte har tillgång till undervisning. Tidigare fanns möjligheten även för dem att följa traditionella kurser med undervisning. Denna möjlighet försvann för några år sedan på grund av ekonomiska skäl och då stod betygshöjarna plötsligt helt utan stöd. Idén om ett lärcenter kom då som en lösning. Frågan är om det är en bra lösning eller bara ett sämre alternativ till undervisning, en åtgärd som tvingades fram på grund av de dåliga förutsättningarna inom Komvux? Där finns datorer, litteratur och en plats att sitta och koncentrera sig på. Ja, men det är förmodligen få skolor som inte har en datasal, ett referensbibliotek och några grupprum.

En fråga som är högst aktuell är vad som kommer att hända med lärcentret när de öronmärkta bidragen upphör inför 2006. Kommer platserna och lärartillgången kunna garanteras till den nivå som finns nu? Eller kommer lärarnas tid i lärcentret istället att skäras ner och platserna inom vuxenutbildningen minska?

Man kan också undra vilka personer som lyckas att läsa upp sina betyg, utan att få undervisning och lektioner. Det skulle kunna tänkas att de som tar chansen att höja sina betyg genom prövning är de som är mycket motiverade och som redan från början har disciplinen att studera tillräckligt mycket på egen hand för att höja betyg från gymnasieskolan. Men många av de som ändå fått betyg kanske har gått i gymnasieskolan för många år sedan och då inte varit särskilt engagerade i studierna. Dessa kanske då har svårare att klara en kurs på egen hand.

Även betygssystemet kan diskuteras. De som vet med sig på gymnasieskolan att de inte kommer få mer än godkänt i betyg skulle i princip tjäna på att istället strunta i kursen och inte få något betyg alls, för att sedan kunna läsa kursen på Komvux. De skulle då kunna få undervisning där, och chans till ett bättre betyg när motivationen är större. Systemet uppmuntrar inte elever i gymnasiet att ändå göra så gott de kan, utan de som lyckas få ett godkänt istället för icke godkänt straffas för det, genom att de inte kan få undervisningstid på Komvux. Naturligtvis kan man förstå att Komvux platser i första hand ska gå till personer med ofullständiga betyg, men detta slår mot de som har svårt för sig, men ändå anstränger sig.

Livslångt lärande?

Det som också kan ifrågasättas är huruvida vi vill ha ett skolsystem där betygen är i fokus i så hög grad som de verkar vara i dagens läge. Skulle inte ett omfattande obligatoriskt

högskoleprov kunna införas för alla som vill söka till studier på högskolenivå? Detta skulle då kunna innehålla mått på olika typer av kunskaper inom olika ämnen såsom högskoleprovet gör idag¹⁰. Som student skulle man själv få ansvara för hur man ville tillgodogöra sig dessa kunskaper. Man skulle då dels komma ifrån betygshetsen som råder både inom gymnasieskolan och på Komvux, och samtidigt också komma ifrån de fasta kursplanerna med förutbestämd kunskap som Knowles och Dewey är så kritiska mot. Man skulle lära sig för nyttan av kunskapen och inte för betygens skull. Dewey skulle bli nöjd, eftersom det då är *användningen* av den kunskap som erhållits som räknas, inte enbart att kunna återge vad som står i läroböckerna. Knowles skulle förmodligen också bli nöjd med ett sådant upplägg eftersom det då är var och ens eget ansvar att ta reda på de fakta som behövs för att klara ett sådant prov. De som skulle göra ett sådant prov skulle få användning av sina erfarenheter från arbets- och vardagsliv och kunna tillämpa dem på ett helt annat sätt än i dagens vuxenutbildning. Motivationsfaktorn skulle även med detta system vara möjligheten till högre studier. Kurserna inom Vuxenutbildning skulle kunna inrikta sig på att förmedla de grundläggande kunskaperna som skulle behövas på ett sådant prov samt ge de studerande en insikt i hur kunskaperna ska kunna användas i *faktiska problemsituationer*. Detta är en aspekt som till viss del saknas i dagens utbildningssystem. Enligt denna undersöknings resultat är det viktiga för att få bra betyg ofta att kunna återge vad som står tryckt i en bok, vilket jag tror varken bidrar eller uppmuntrar till ett fortsatt livslångt lärande.

På gymnasieskolan är det lite annorlunda, där kan det vara svårt att motivera de studerande att prestera bra i skolan om inte betygen finns som motivationsfaktor, därför kanske ett sådant system som jag beskriver kanske främst ska finnas inom vuxenutbildningen. Betygen skulle fortfarande fylla en funktion, men inte stå i fokus. Denna rapport har ju visat att motivationen är högre när man är vuxen och aktivt söker sig till vuxenutbildningen för att nå vidare mål. De studerande inom vuxenutbildningen kan ta ett större ansvar för sina studier och därför skulle ett sådant system kunna fungera där. Det behöver inte vara ett självändamål att gymnasieskolan och vuxenutbildningen ser likadana ut. Enligt andragogikens ideal borde det snarare vara en fördel att systemen är olika.

Även om större vikt läggs vid ett högskoleprov så kvarstår frågan om vilka kunskaper som egentligen mäts och hur man ska kunna få de kunskaperna. Är det då de mest allmänbildade som klarar av ett sådant prov genom att kunna dra logiska slutsatser, och är det det som är det viktiga för att klara sig inom högskolan och i arbetlivet?

En artikel i Göteborgs-Posten (2004-06-03) beskriver två färskas utredningar (Prop 2004:140 och SOU 2004:29) som behandlar just högskoleintagningen och gymnasieskolans problem med fokusering på betygen och att alltför många studerande inte har fullständiga gymnasiebetyg. Artikelns författare menar att det system som föreslås i utredningarna skulle minska betygens betydelse och medverka till att de studerande lär för livet istället för till proven. Det ska bli intressant att se hur detta utvecklar sig i framtiden.

Förutsättningar

Denna rapport kan sägas ha två skilda syften. Dels mitt eget syfte att på en kurs i pedagogik undersöka hur målen om det livslånga lärandet kan främjas med hjälp av ett lärcenter. Samtidigt har uppdragsgivaren ett syfte att få en del av en stor satsning studerad och undersökt. Att göra studier med dessa förutsättningar kräver en del avvägningar. Hur mycket

¹⁰ Högskoleprovet fungerar idag som komplement eller alternativ till gymnasiebetyg när man söker in till högskolan. Provet består av fem delar som mäter kunskaper och förmågor som anses viktiga för högskolestudier. (www.studera.nu/hprovet)

ska man följa uppdragsgivarens önskemål och hur mycket ska man fokusera på sina egna intressen? Det är också viktigt att förhålla sig kritisk till verksamheten man studerar för att undvika i så hög grad som möjligt att bli påverkad av uppdragsgivarnas entusiasm. Jag har i denna studie fått mycket frihet när det gäller fokus och upplägg, vilket gjort att jag till stor del kunnat följa mina egna premisser.

Undersökningen i relation till programmet för personal- och arbetslivsfrågor

Som blivande personalvetare har detta arbete framför allt gett mig insikt om målen med det livslånga lärandet. Dessa mål är inte bara gällande inom den kommunala vuxenutbildningen utan ska även genomsyra alla arbetsplatser och insatser för kompetensutveckling. Jag har fått en djupare förståelse för den kommunala vuxenutbildningen vilken utgör en stor del av de arbetsmarknadspolitiska frågorna. Dessa frågor är också viktiga att ha förståelse för som personalvetare.

Rapportens användning

Vuxenutbildning Mölndal kommer att få öronmärkta bidragspengar till detta projekt till och med 2005. Därefter hamnar pengarna i den gemensamma kommunpotten. Då kan denna rapport ligga som underlag för att visa hur lärcentret används och fungerar. Ett av rapportens syften är också att peka på de förändringar som användarna skulle vilja få till stånd för att lärcentret ska bli en ännu bättre studiemiljö.

Referenser

Litteratur

- Alvesson, M., & Sköldbberg, K. (1994). *Tolkning och reflektion Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Ambjörnsson, R. (1998). *Den skötsamme arbetaren*. Stockholm: Carlssons.
- Askling, B., Christiansson, U., & Foss-Fridlitzius, R. (2001). *Livslångt lärande som idé och praktik i högskolan*. Högskoleverkets rapportserie 2001:1 R. Högskoleverket.
- Aspegren, M. (2002). Är vi lika bra som andra? Kompetensförsörjning i ett internationellt perspektiv. I K. Abrahamsson, L. Abrahamsson, T. Björkman, P-E. Ellström, & J. Johansson. (red.). *Utbildning, kompetens och arbete* (s. 93-112). Lund: Studentlitteratur.
- Beach, D. (1991). *Policy och etnografi i lärarutbildningsforskning – en bearbetning av rapporten Policy making*. (Rapport 1991:10) Göteborg: Göteborgs Universitet, Institutionen för pedagogik och didaktik.
- Berger, A., & Westin, M. (2004). *Att utveckla en infrastruktur för vuxnas lärande – lokalt utvecklingsarbete med statligt stöd*. Myndigheten för Skolutveckling.
www.skolutveckling.se/vux/infrastruktur/vuxinfrastruktur.sthlm
- Bjurwill, C. (2001). *A,B,C och D Vägledning för studenter som skriver akademiska uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Borgström, L. (1988). *Vuxnas kunskapssökande – en studie av självstyrkt lärande*. Stockholm: Brevskolan.
- Cross-Durant, A. (2001). John Dewey and lifelong education. I P. Jarvis. (red.). *Twentieth century thinkers in adult & continuing education* (2nd edition) (pp. 63-76). London: Kogan Page.
- Forslund, A., & Holmlund, B. (2003). Arbetslöshet och arbetsmarknadspolitik. I M. Persson & E. Skult. (red.). *Tillämpad makroekonomi*. Stockholm: SNS.
- Glesbygdverket (2002). *Kartläggning av lärcentra i Sverige 2001*.
- Holme, M., & Solvang B. K. (1996). *Forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Höghielm, R. (1985). *Undervisning i Komvux – Ideal och verklighet i grundskolekurser*. Malmö: CWK Gleerup.
- Höghielm, R. (1997). Komvux särart och pedagogiska utgångspunkter. I Å. Mäkitalo, & L-E. Olsson. (red.). *Vuxenpedagogik i teori och praktik, Kunskapslyftet i fokus* (s. 375-390). (SOU 1997:158) Stockholm: Fritzes.

- Jarvis, P. (2001). Malcolm S Knowles. I P. Jarvis. (red.). *Twentieth century thinkers in adult & continuing education* (2nd edition) (pp 144-158). London: Kogan Page.
- Knowles, M. S. (1980). *The modern practice of adult education – from pedagogy to andragogy*. (rev. and updated). New York: Cambridge.
- Kullberg, B. (1996). *Etnografi i klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lander, R., & Larson, M. (1999). *Val av vuxenstudier och erfarenheter efter ett år – Delstudier från utvärderingen av Kunskapslyftet*. (Rapport 1999:11) Göteborg: Göteborgs Universitet, Institutionen för pedagogik och didaktik.
- Lander, R., & Larson, M. (2000). *Kunskapslyftets effekter på kort sikt – Enkätstudie av deltagare och jämförelsegrupper mellan 1998 och 1999*. (Rapport 2000:07) Göteborg: Göteborgs Universitet, Institutionen för pedagogik och didaktik.
- Larsson, S. (1980). *Studier i lärares omvärldsuppfattning: Deltagarnas erfarenheter som en resurs i vuxenutbildningen*. (Rapport 1980:6) Göteborg: Göteborgs Universitet, Institutionen för pedagogik.
- Larsson, S. (1981). *Studier i lärares omvärldsuppfattning: Särdrag hos vuxenstuderande*. (Rapport 1981:17) Göteborg: Göteborgs Universitet, Institutionen för pedagogik.
- Larsson, S., Fransson, A., & Alexandersson, C. (1990). *Vuxenpedagogisk vardag – om undervisning i Komvux*. (Rapport 1990:11) Göteborg: Göteborgs Universitet, Institutionen för pedagogik och didaktik.
- Lundgren, U. (1993.) Dewey och progressivismen. I L. Svedberg & M. Zaar (red.). *Boken om pedagogerna* (3:e upplagan) (s 111-132). Stockholm: Liber.
- Memorandum om livslångt lärande*. (2000) Arbetsdokument från kommissionens avdelningar. Europeiska Gemenskapernas kommission.
- Merriam, S.B., & Caffarella, R.S. (red.). (1999). *Learning in adulthood*. San Francisco: Jossey-Bass.
- OECD (2004) *Lifelong learning*. Policy Brief., OECD Observer, February 2004.
www.oecd.org/publications/pol_brief
- Paldanius, S., Hult, H., Larsson, S., Mäkitalo, Å., Olsson, L-E., Thång, P-O. (1997). *Olika betydelser av kommunal vuxenutbildning för arbetslösa*. (Rapport 1997:03) Göteborg: Göteborgs Universitet, Institutionen för pedagogik.
- Regeringens proposition 2000/01:72 *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen*. Utbildningsdepartementet.
- Rubensson, K. (1998). Mellan utopi och ekonomi. I Ellström, P-E., Gustavsson, B., & Larsson, S. (red.). *Livslångt lärande* (s. 29-47). Lund: Studentlitteratur.

Rubensson, K., Tuijnman A., & Wahlgren B. (1999). *Från Kunskapslyftet till en Strategi för Livslångt Lärande*. (SOU 1999:141) Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Silén, C. (2000). *Mellan kaos och kosmos - om eget ansvar och självständighet i lärande*. Linköping: Linköpings Universitet, Filosofiska fakulteten.

Starrin, B., & Renck, B. (1996). Den kvalitativa intervjun. I B. Starrin & P-G. Svensson. (red.). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. (s. 52-78) Lund: Studentlitteratur.

Säljö, R. (2000) *Lärande i praktiken, ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm; Prisma.

Thång, P-O. (1978). *Handledda självstudier inom vuxenutbildningen, TUME-rapport nr 1*. (Rapport nr 161). Göteborg: Göteborgs Universitet, Institutionen för pedagogik.

Wass, L, K. (2004). Preliminärt avhandlingsmanus, Göteborgs Universitet, Institutionen för pedagogik och didaktik.

Åberg, R. (2002) Överutbildning – ett arbetsmarknadspolitiskt problem? I K. Abrahamsson, L. Abrahamsson, T. Björkman, P-E. Ellström, & J. Johansson. (red.). (2002). *Utbildning, kompetens och arbete* (s. 41-61). Lund: Studentlitteratur.

Åsberg, R. (2001). *Ontologi, epistemologi och metodologi*. (Rapport 2000:13) Göteborg: Göteborgs Universitet, Institutionen för pedagogik och didaktik.

Internt material, Vuxenutbildning Mölndal

Ansökan om statsbidrag för utveckling av vuxnas lärande. 2002-04-04

Delredovisning av statligt stöd för utvecklingen av infrastruktur för vuxnas lärande. 2002-11-25

Slutredovisning av statligt stöd för infrastruktur för vuxnas lärande. 2003-10-09

Övrigt

www.molndal.se 2004-03-15

www.glesbygdsverket.se 2004-03-15

www.scb.se 2004-03-26

www.studera.nu/hprovet 2004-06-03

Gymnasieskolans systemfel skulle kunna rättas till. (2004, 3 juni) *Göteborgs-Posten*, s. 62

Fakta presenterat av Helsingborgs kommun vid konferensen Infrastruktur för vuxnas lärande, Stockholm, 2004-02-03

Personlig kommunikation med rektorn för vuxenutbildningen, Bo-Göran Dahlberg vid flera tillfällen under arbetets gång.

Bilagor

Bilaga 1. Intervjuguide studerande

1. Bakgrund

- Namn
- Ålder
- Tidigare utbildning /studievana
- Tidigare sysselsättning

2. Studier

- Berätta om dina nuvarande studier?
 - Vad studerar du?
 - Anledning/syfte med studierna?
 - Gör du något annat också?
 - Hur kom du i kontakt med vuxenutbildning?
- Det första mötet med vuxenutbildningen?
 - (bemötande...)
- Vad får du ut av vuxenutbildning?
 - Vad kan du ha nytta av i framtiden?
- (Kan du tänka dig att gå vidare till högre studier?)

3. Lärcentret som studieplats

- Berätta lite om lärcentret.
- Hur fick du information om LC
- Av vilka anledningar besöker du LC?
- Hur ofta besöker du/ tror du att du kommer att besöka LC?
- Berätta konkret vad du brukar göra när du är på LC.
- Vilken utrustning/vilka hjälpmedel brukar du använda dig av?

4. Lärcentrets delar

- Vad tycker du om lärarnas roll i LC?
 - tillgång
 - kan de hjälpa till
- Tillgången till lokalerna.
 - öppettider
 - placering
- Utrustning
 - datorer
 - litteratur
 - läsrum
- Hur skulle det kunna se ut annars?

5. Lärande

- Hur är studierna upplagda?
- Tycker du att systemet är flexibelt?
- Hur ser en bra studiesituation ut för dig?

- Vad kan du själv styra?
 - Tidsmässigt
 - Ämnen
 - Lärmeteroder
 - Ansvar
- Är det viktigt att själv kunna styra? På vilket sätt?
- Vad kan det innebära för lärandet att själv påverka sina studier?
- Betyder LC något för dina möjligheter att själv styra ditt lärande? Hur?
- Upplever du att dina tidigare erfarenheter (jobb/utbildning) kan användas och tillämpas i dina nuvarande studier? Hur?

6. Lärcetret som resurs

- På vilket sätt kan LC vara en resurs i vuxenstudier?
- Har LC påverkat ditt eget studerande/dina resultat på något sätt?
Inställning till studier t.ex.
- Den info och hjälp du skaffar på LC, hur skulle du skaffa den om inte LC fanns?
- Har du någon uppfattning om vilka andra studerande som använder sig av lärcetret
- Socialt – hur fungerar lärcetret som social mötesplats?

7. Bemötande

- Hur tycker du att bemötandet från personalen är?
 - Lärare
 - Vägledare
 - Övrig personal
- Hur används personalen? Vilken funktion har de i LC?
- Upplever du att det finns det några skillnader i bemötandet från personalen här jämfört med gymnasieskolan? Vilka?

8. Avslutning

- Vilka förändringar i LC skulle kunna förbättra verksamheten?
- Hur skulle LC se ut för att tillgodose dina behov?

Något övrigt att tillägga?

Bilaga 2. Intervjuguide lärare

1. Bakgrund

- Namn
- Ålder
- Utbildning
- Yrkesbakgrund

2. Lärarrollen

- Hur ser lärarrollen ut i Vuxenutbildningen? Beskriv.
- Lärarens roll i LC?
- Vilka skillnader finns mellan att undervisa i Komvux och på ex. gymnasiet?
- Behövs andra kompetenser för att arbeta i LC jämfört med vanliga lektioner?

3. Lärcentret

- Besökare
Vilka elever kommer till LC?
Vilken hjälp efterfrågas?
Anser du att du kan ge dem den hjälp de behöver?
- Tillgången till lokalerna.
öppettider
placering
- Utrustning
datorer
litteratur
läsrum

4. Lärcentret som arbetsplats

- Får du om du behöver stöd i arbetet med lärcentret från högre instans?
- ledningen
- Har du fått någon typ av kompetensutveckling i samband med utvecklandet av LC?

5. Infrastruktur

- Detta är en satsning på infrastruktur för vuxnas lärande. Hur tycker du att den har utvecklats i och med LC?
- Vad mer skulle kunna göras för infrastrukturen?
- Hur märker du av samarbetet med övriga aktörer i satsningen?

6. Lärcentret som resurs för självstyrt lärande

- Hur ser du på elevernas eget ansvar för planering och påverkan av studierna.
- Vilket är ditt eget ansvar?
- Hur ser du på lärande?
- På vilka sätt kan LC vara en resurs för de studerande i deras lärprocess.

- Hur ser du på idén om felexibelt lärande?
Ansvar?
De studerandes lärande?
- Vilka förändringar skulle kunna förbättra verksamheten i LC?

Övrigt att tillägga?

Bilaga 3. Nitus kvalitetskrav för lärcenter¹¹

1. **Ändamålsenliga lokaler.** På lärcentra skall finnas läs- och grupprum samt lärosal. Det skall finnas studiesociala ytor med gemensamhetsutrymmen och pentry.
2. **Välutrustade datorer i lokalt nätverk.** Det skall finnas datasal utrustad med datorer; skrivare, ordbehandlingsprogram, kalkylprogram och presentationsprogram, t ex MS Office; fast eller uppringd förbindelse mot Internet och programvara för World Wide Web, t ex Netscape eller Internet Explorer; och någon typ av e-postsystem samt klientprogramvara för FirstClass. De studerande skall kunna få egna e-postadresser.
3. **Telebildutrustning/videokonferensutrustning.** Telebildutrustningen skall ha kodek H.320 och överföringshastighet 128-384 kbit/s över ISDN. Telebildstudion bör vara anpassad för minst 5-10 personer. Studio bör vara utrustad med telefon och fax.
4. **Övrig teknisk utrustning.** De studerande skall ha tillgång till fax, kopiator, TV och video.
5. **Personella resurser.** Det skall finnas administrativ, teknisk och stödjande personal att tillgå på lärcentra. Personalen skall ha god kunskap om av Nitus fastställda kvalitetssäkringsdokument och verka för att skapa en positiv bild av Nitus. Lärcentrumet skall ha en utsedd kontaktperson gentemot Nitus och högskolor.
6. **Administrativ studieservice.** Lärcentra skall tillhandahålla administrativ studerandeservice såsom registrering av kursdeltagare, kopiering och distribution av övningsmaterial, vara behjälplig vid kursutvärdering och övriga uppgifter för genomförande av kurs.
7. **Vägledning.** Lärcentra skall kunna ge vägledning, eller kunna hänvisa vidare till vägledningsresurser.
8. **Utvärdering.** Lärcentra skall ha rutiner för och regelbundet genomföra utvärderingar av olika delar av sin verksamhet.
9. **Tillgänglighet.** Studenten bör ha god tillgång till utrustning och lokaler utanför schemalagd tid, dvs på tider som passar dem (genom exempelvis kortlåssystem med passerkort).
10. **Tillgång till bibliotek/referensbibliotek.** I anslutning till lärcentra, eller genom samarbete med lokalt bibliotek, skall det finnas tillgång till referens- och bredvidläsningslitteratur, elektroniska informationskällor och andra bibliotekstjänster, såsom möjlighet till fjärrlån.
11. **Tentamensmöjligheter.** Lärcentra skall tillhandahålla skrivvakt vid skriftliga tentamina, sända in skrivningarna till högskolan i rekommenderat brev och i övrigt känna till vilka krav som gäller för tentamen.

¹¹ Källa: <http://www.nitus.org/Resources/Handling04.doc>